

Psykolog tidningen

Psykologiprofessor Sven Å Christianson i
första intervjun om "Quick-debatten":

"Allvarlig felbedömning att hålla psykologin ansvarig för fällande domar"

AKTUELLT

- Bergwall-kommissionen möter Psykologförbundet
- Psykologer analyserar Josefssons bok
- Psykologförbundet tar över Stora Psykologpriset
- Intervju med Specialistutbildningens nye rektor

TEMA Löner

- Upplevd rättvisa styr synen på lönen
- 10 tips inför lönesamtalet
- Majoriteten nöjd med sin PTP

NY FORSKNINGSSERIE

*Skolpsykologi
på vetenskaplig grund*

Din ansökan vill vi ha
senast den 22 april 2014

Vi söker två tjänster

- en Psykolog och en Specialpedagog till uppdrag inom SkolFam

Den svenska arbetsmodellen SkolFam syftar till att stärka familjehemsplacerade barns skolresultat genom att utforma och följa en utbildningsplan baserad på en noggrann kartläggning och analys av den enskilda elevens styrkor och svagheter. Såväl internationell som svensk forskning visar att familjehemsplacerade barn löper en kraftigt förhöjd risk att endast uppnå en låg utbildningsnivå och att utveckla allvarliga psykosociala problem. Goda resultat i grundskolan är i sammanhanget den enskilt viktigaste skyddsfaktorn mot en negativ utveckling.

Karlskrona och Ronneby kommuner har gått samman för att skapa en arbetsmodell inom SkolFam där samverkan kommer att ske mellan skola, socialförvaltning och

familjehem för att gemensamt förbättra skolresultaten för familjehemsplacerade barn. Vi söker en Psykolog och en Specialpedagog för tillsvidareanställning som under projektiden, 3 år vill vara med och utveckla detta arbete tillsammans med oss. Som Psykolog och Specialpedagog arbetar du i ett SkolFam-team och har en nära och regelbunden samverkan med personal inom socialtjänst, skola och företrädare för familjehemmen. Förutom din formella kompetens bör du ha erfarenhet av att arbeta med barn i behov av särskilt stöd, vara flexibel, positiv och professionell i ditt bemötande. Forskningsanknytning finns för den som vill fördjupa sitt uppdrag. Arbetsplatsen blir tillsammans med Råd- och Stödteamet i Ronneby.

Tillträde den 1 aug 2014 eller efter överenskommelse

Frågor besvaras av: Bodil Östgård verksamhetschef 0457 – 617840,
Tomas Hall chef stödteamet 0455 – 303249
Inger Hjort bitr. förvaltningschef 0457–618339

Du söker tjänsterna genom länken i respektive annons på www.ronneby.se/jobb

ILL: EMMA HANQUIST (BILDEN ÄR BESKUREN)

AKTUELLT

- 5 Om uppskjutandets psykologi
- 7 Intervju med nye rektorn till Specialistutbildningen
- 8 Psykologiprofessor Sven Å Christianson i första intervjun om "Quick-debatten"
- 12 Bergwall-kommissionen möter Psykologförbundet
- 13 Psykologer analyserar Dan Josefssons bok

FACKLIGHT

- 14 Stort psykologbehov bland äldre i Danmark

- 15 Regeringen backar om studiebidraget

TEMA: LÖNER

- 17 Upplevd rättvisa styr synen på lönen
- 21 Bra men ojämna löneutveckling visar ny statistik
- 21 Tio tips inför lönesamtalet
- 22 Majoriteten nöjda med PTP

NY PÅ JOBBET

- 23 Psykologen som blev personalchef

MEDLEMSSIDOR

- 26 Ledaren
Av Anders Wahlberg
- 28 Fråga ombudsmannen

30 GÄSTFORSKNINGSSERIE:

Psykologi och skola
Skolpsykologi på vetenskaplig grund
Av Gunilla Guvå

FORSKNING

- 34 Om Münchhausen by Proxy
Av Kati Falk

42 BOKTIPS OCH NYTT I TRYCK

17

FOTO: CARIN WALDENSTRÖM

FOTO: TOMAS OHLSSON

15

Redaktören har ordet

Ny gästforskningsserie om psykologi och skola

Överallt talas det om skolan, om allt från svenska elevers resultat i PISA-undersökningen till svårigheter att rekrytera lärare och oro över att elever med särskilda behov inte får det stöd de har rätt till. Skolan spås även bli en stor fråga i höstens riksdagsval.

Skolpsykologi på vetenskaplig grund är titeln på den första artikeln i vår nya gästforskningsserie om skolan. Redaktör är Gunilla Guvå, psykolog, filldr och specialist i pedagogisk psykologi. Syftet är att lyfta fram forskningsbaserad kunskap om skolan som psykologer kan bidra med.

Hur kan vi skapa en skola som ger alla elever möjlighet att nå skolans kunskapsmål utifrån sina olika förut-

sättningar? Läs första delen i serien på sid 30.

Psykologernas roll i behandlingen av Sture Bergwall har diskuterats sedan Dan Josefssons bok *Mannen som slutade ljuga* publicerades förra året. En som inte velat uttala sig är psykologiprofessorn **Sven Å Christianson**. Nu gör han ett undantag för *Psykologtidningens* läsare. Han vill ge sin syn på frågan till sina kolleger, psykologerna.

Mer att läsa i nr 3: **Psykologiska aspekter på lönesättning**, förhandlingsavdelningens bästa tips när du förhandlar lön, intervjuer om nya böcker om prokrastinering och mycket annat.

Carin Waldenström
CARIN WALDENSTRÖM

REDAKTIONEN:

Chefredaktör och ansvarig utgivare:
Carin Waldenström
08-567 06 453
carin.waldenström@psykologtidningen.se

Reporter, redaktör och stf ansvarig utgivare:
Kajsa Heinemann
08-567 06 452
mobil 0709-67 64 78
kajsa.heinemann@psykologtidningen.se

Reporter och redaktör:
Peter Örn
08-567 06 451
mobil 0703-09 10 42
peter.orn@psykologtidningen.se

Besöksadress:
Vasagatan 48, Stockholm

REDAKTIONSRÅDET:

Gerhard Andersson, professor i klinisk psykologi vid Linköpings universitet och KI.
Hans Andersson, neuropsykolog, ordf i SNPF.
Jenny Klefbom, psykolog och författare.
Jonas Ramnerö, psykolog och studierektor Sthlms univ.
Anneli von Cederwald, studeranderepresentant.
Formgivning: Marianne Tan, marianne@tanproduktion.se
Omslagsfoto: Ulrica Zwenger

Peter Örn, Carin Waldenström och Kajsa Heinemann

Vi på redaktionen är nyfikna på vad ni tycker om *Psykologtidningen*! Vad är bra? Dåligt? Vad kan bli bättre? Vi välkomnar alla synpunkter!

Skriv till oss: tidningen@psykologtidningen.se

Läs oss på: www.psykologtidningen.se

Vi finns också på: Facebook/Psykologtidningen

Så här tycker våra läsare!

NR 2/2014

Hej redaktionen!

Angående debatten "Socialstyrelsen hindrar utländska psykologer" i nr 2/2014 av *Psykologtidningen*: TACK, TACK, TACK så mycket Mattias Lundberg för att du väckt den debatten! Den här historien är tyvärr inte slut där, när man äntligen har fått sin svenska

legitimation genom hårt kämpande fortsätter svårigheterna när man ska försöka ta sig ut i arbetslivet och söka jobb. Där måste man trots svensk legitimation och extra meriter förklara och försvara sin ursprungliga utbildning i sitt land.

I mitt fall efter många ansök-

ningar och mycket få arbetsintervjuer bestämde jag mig för att arbeta gratis (med aktivitetsstöd från arbetsförmedlingen) för att "anpassa mig" till den svenska marknaden. I dag har jag fyra års yrkeserfarenhet som psykolog i Sverige, jag är snart färdig specialist och fortfarande blir jag ifrågasatt av kollegor.

Och sist men inte minst är lönen. Jag som alltid kämpat för allas jämställdhet ser surt varje år hur min lön inte stämmer med lönestatistiken. Detta kan inte generaliseras, kanske andra psykologer med utländsk utbildning har bättre lön, det vet inte jag, det vet ingen eftersom det saknas statistik på det.

ANTONIO GUERRERO BRIONES
Psykolog

Svar:

Tack för ditt mejl! Ja, vi har fått många reaktioner efter Mattias Lundbergs debattartikel i förra numret av *Psykologtidningen*. Vi förstår att det är många som har negativa erfarenheter av att som psykolog med utländska examina försöka få svensk psykologlegitimation, och att problemen ibland fortsätter även efter att man fått sin legitimation. Vi publicerar två debattinlägg om den här frågan, se sidorna 40-41.

Tack för att du hörde av dig, och håll oss gärna informerade om hur det går framöver!

CARIN WALDENSTRÖM
Chefredaktör

Skriv till oss, gör din röst hörd!

Du som är medlem i Sveriges Psykologförbund kan nu göra din röst hörd. På psykologtidningen.se – under nya vinjetten "Medlemsnytt" – publicerar vi texter om seminarier, böcker och annat skrivna av medlemmar i förbundet. Mejla din text till tidningen@psykologtidningen.se och ange att du vill publiceras på "Medlemsnytt".

Psykologtidningen blir rekvisita i filmen Cirkeln

När fantasyboken *Cirkeln* nu ska bli film får *Psykologtidningen* spela en liten men för er medlemmar smickrande roll. Huvudkaraktären Minoos mamma är psykolog och bor i en bohemisk akademikervilla i vilken filmteamet vill att *Psykologtidningen* ska fylla ut bokhyllor och bord.

"Familjen har god smak och känsla för kvalitet, och har ganska rörigt hemma med mycket uppslagna tidningar och urdruckna kaffekoppar. Vi är jättegglade om vi får låna *Psykologtidningen*. Jag har frågat runt bland vänner som är psykologer och de rekommenderade mig att *Psykologtidningen* är den bästa", säger Eva Torsvall, som är rekvisitör på RMV Film, som står bakom filminspelningsen.

Cirkeln är skriven av författarparet Mats Strandberg och Sara Bergmark Elfgren och filmens regissör är Levan Akin. Inspelningsen pågår mellan 28 mars och 3 juli, när filmen kommer att visas är inte bestämt.

"Psykologtidningen är den bästa"

Hjälp oss välja!

Filmteamet vill ha fyra papperskassar av *Psykologtidningen*. Så om du har förslag på vilket/vilka omslag som ska vara med i filmen – mejla oss på redaktionen så ser vi till att just ditt förslag kommer med.

3 frågor till Alexander Rozental,

psykolog och doktorand i klinisk psykologi vid Stockholms universitet, aktuell med boken *Dansa på deadline. Uppskjutandets psykologi* (Natur & Kultur, 2014).

1 Du har skrivit boken tillsammans med journalisten Lina Wennersten – blev den som du tänkt dig?

– Ja absolut. Det är en svår avvägning, i synnerhet om man som jag forskar inom ämnet och har mycket kunskap som man vill dela med sig av. Det finns alltid mycket mer att skriva om, samtidigt som det gäller att begränsa sig så innehållet blir över-skådligt. Tack vare Lina Wennerstens journalistiska öga lyckades vi hitta en bra nivå som gör boken intressant och lätt att ta till sig.

2 Vilken vetenskaplig förklaring finns bakom prokrastinering?

– Utifrån ett evolutionärt perspektiv anses prokrastinering ha varit adaptivt då det kan ha haft ett överlevnadsvärde att fatta beslut som ger mer omgående resultat. Att planera för morgondagen kan ha spelat en mindre roll tidigare under människans historia. I samband med att vi började bruka jorden fordrades det dock allt fler långsiktiga beslut för

Lina Wennersten och Alexander Rozental

FOTO: KRISTOFFER ROZENTAL

att överleva på det jorden gav oss. Då blev också prokrastinering något negativt, vilket går att se i många religiösa och historiska skrifter där uppskjutarbeteende ofta beskrivs som problematiskt eller rentav syndigt.

– Vår planeringsförmåga har med tiden fått en ännu större roll, och i dag finns det få utbildningar och yrken där disciplin, egna initiativ och långsiktighet inte premieras. Det innebär att prokrastinering får allt större konsekvenser för den som inte klarar att strukturera sin vardag, något som också

går att se inom forskningen i ämnet där allt fler individer upplever sig ha stora svårigheter av uppskjutande. Samtidigt omger vi oss också av många distraktioner och tillfällen för omgående belöning, vilket kan göra det bekymmersamt för vissa personer att bibehålla fokus och slutföra det som är angeläget, som plingande smartphones, datorer, underhållning som kan streamas.

– Den vanligaste förkla-

ringen bakom prokrastinering bygger dock på forskning inom motivation och beslutsfattande, kognitiv neurovetenskap samt inlärningsteori, känt som temporal motivational theory.

3 Hur skulle du beskriva dig själv då?

– Jag är väldigt strukturerad och tar alltid tag i saker direkt. Det innebär att jag får mycket gjort, men det kan samtidigt också leda till stress då mycket känns lika viktigt och det därmed blir svårt att prioritera. Det gäller därför att betona att prokrastinering befinner sig i ena änden av skalan, det är en balans som är efter-

strävansvärt, inte att vara så effektiv som möjligt. Det går därför att prata om positiva följder av prokrastinering, till exempel att sysselsätta sig med annat än krav och måsten, samt att många uppgifter vi påbörjar kanske aldrig kommer att behöva slutföras, vilket gör det smart snarare än dumt att skjuta dem på framtiden. ●

KAJSA HEINEMANN

Mer om uppskjutarbeteende

Skjuter upp sådant som vi egentligen vill göra är det många av oss som gör. Görel Kristina Näslund, psykolog, medicine doktor och författare, började skriva den här boken efter att ha hört ett inslag i Radiopsykologen i Sveriges Radio om prokrastinering, om en student som kunde sitta en

hel dag utan att få något gjort.

Detta väckte hennes fantasi, och resultatet är boken *Kom till skott! Hur du slutar prokrastinera, får allting gjort, blir älskad av alla och har tid att gå på bio* som är fylld av tips och råd om allt från att skriva göra-listor till målformulering och visualisering, men också

intervjuer och forskningsresultat om uppskjutarbeteende.

Författare skriver om det som berör dem och arbetet med boken har haft den effekt som Görel Kristina Näslund själv hoppats på för egen del, skriver hon. Att efter att ha fått det ogjorda gjort kunna koppla av och njuta. ●

CARIN WALDENSTRÖM

Görel Kristina Näslund

Psykologförbundet tar över Stora Psykologpriset

Ny jury och en halverad prissumma – men Stora Psykologpriset, får leva vidare. Från 1 mars finns möjligheten att nominera psykologer som gjort särskilda insatser inom psykologins områden.

Forskningsnotis

Patientens egen berättelse ökar förståelsen för psykosjukdom

Patientens egen livshistoria kan innehålla förklaringar till symtom på psykosjukdom och öka förståelsen för patientens svårigheter. Det visar en ny doktorsavhandling av forskaren Jennifer Strand på Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet. Hon visar även att behandlingen kan bli mer effektiv om patientens egna beskrivningar av sin sjukdom och patientens önskningar om åtgärder får stå i centrum.

I sina studier har Jennifer Strand låtit människor med psykosjukdom själv beskriva sin uppväxt och på vilket sätt den påverkat dem. Tolv patienter berättade om svåra uppväxtförhållanden och familjer som brustit i sin omsorg. Hur dessa beskrev sig själv som barn liknade det man brukar definiera som tidiga tecken på psykosjukdom. Deltagarna fick också själva beskriva sina symtom och vad de ansåg att dessa beror på, och de relaterade då symtomen till sina erfarenheter av övergrepp eller ensamhet och maktlöshet.

Samtliga studier i doktorsavhandlingen visar att patientens olika symtom blir mer begripliga i ljuset av individens egna erfarenheter. Det är därför nödvändigt att behandlingspersonal vågar fråga patienten om hans eller hennes egna erfarenheter, menar Jennifer Strand.

Avhandlingens titel: *Without you there is no me. An interpersonal framing of psychosis.* ●

Sveriges Psykologförbund tar nu över ansvaret för Stora Psykologpriset efter Pearson Assessment, som tillsammans med Psykologförbundet ansvarat för priset 2009-2013. Priset syftar till att uppmärksamma psykologers insatser för att förbättra människors livskvalitet och bättre ta tillvara mänskliga resurser. Att ta över huvudansvaret var inget svårt val, enligt förbundsordförande Anders Wahlberg.

– Stora Psykologpriset är ett betydelsefullt pris som sätter fokus på psykologer som har gjort särskilda insatser inom psykologins områden. Många medlemmar har hört av sig om att de vill se att priset får fortsätta finnas kvar, säger Anders Wahlberg, som även är ny juryordförande.

Förutom Anders Wahlberg består juryn, med undantag för Catharina Mabon Tomic, vd för Pearson Assessment som varit i juryn sedan start 2009, av nya medlemmar: Gunn Johansson, professor emerita och hedersledamot i Psykologförbundet, Jenny Klefbom, psykolog och författare och Jonas Mosskin, psykolog och organisationskonsult.

– Jag ville föryngrå juryn samt bredda kompetensen, därav den utbyttas juryn.

Anders Wahlberg

Stora Psykologpriset har varit oförstjänt osynligt i media med undantag för första året. Det vill vi gärna ändra på, säger Anders Wahlberg.

Varför har prissumman halverats från 100 000 till 50 000 kronor?

– Vi har varit tvungna att se över budgeten och gjort bedömningen att vi måste dra ned summan. Men min förhoppning är att summan har mindre betydelse än äran att ha utsetts för att ha gjort något stort inom psykologins område, säger Anders Wahlberg och betonar att prisutdelningen liksom tidigare år kommer att ske på Berns Salonger i Stockholm.

Enligt Anders Wahlberg ska Stora Psykologpriset inte finansieras av medlemsavgifter, utan av sponsorer. I dag är Pearson Assessment huvudsponsor för priset, och det kommer även att bli fler sponsorer i framtiden. ●

KAJSA HEINEMANN

Nomineringen till Stora Psykologpriset är öppen mellan 1 mars och 31 april 2014 på hemsidan: www.storapsykologpriset.se

Nya i juryn

Fr v Jenny Klefbom, Gunn Johansson och Jonas Mosskin.

frågor till Thomas Lindgren, ny rektor för Specialistutbildningen på Sveriges Psykologförbund:

1 Vilken är den viktigaste frågan att ta itu med som ny rektor?

– I den nya organisationen för specialistordningen ser jag som en första uppgift att upprätta en sammanhållen, tydlig och genomlyst struktur för administrationen av utbildningen. Denna process räknar jag med kommer att hjälpa till att förtydliga hur utbildningen behöver vidareutvecklas. När administrationen börjar komma på plats kommer det också att finnas mer utrymme för centrala frågor, så som statens roll i att säkerställa tillgång till specialiserad psykologkompetens, samt specialistordningens förankring på arbetsplatser och hos arbetsgivare.

2 Hur är möjligheterna att staten tar över Specialistutbildningen?

– Socialstyrelsen har precis påbörjat sitt arbete med regeringsuppdraget att utreda behovet av kompetensmål för psykologers fort- och vidareutbildning inom området psykisk ohälsa. Psykologförbundet är närvarande i denna process. När vi talar om möjligheten att ta över specialistutbildningen tänker jag att vi menar ansvarsfrågan först och främst.

3 Tjänsten är på halvtid, vad sysslar du med i övrigt?

– Jag arbetar som mottagningsansvarig psykolog vid Psykologiska institutionens psykoterapimottagning på Stockholms universitet. Därutöver försöker jag också hinna med en del egen forskning. För tillfället ska jag slutföra en kunskapsöversikt om terapeuters lärande i psykoterapi och handledning, tillsammans med professor Stephan Hau.

4 Vilka erfarenheter tar du med dig?

– Jag var i tidernas begynnelse studeranderepresentant i förbundsstyrelsen. Jag har jobbat huvuddelen av mitt yrkesliv som psykolog inom landstingsdriven vuxenpsykiatri, i slutenvård, mellanvård och öppenvård, med olika diagnostiska grupper och i olika delar av den psykiatriska organisationen. Jag har träffat och tagit intryck av många duktiga psykologer, som har kämpat för yrkesrollen och psykologins plats och ställning. Jag gjorde min PTP i resterna av Nackaprojektet, den humanistiska ansats som länge satte prägel på psykiatrin. Efter att ha disputerat lämnade jag landstinget och jobbade inom ledarskapsutveckling. Därefter tillbaka till universitetet, som universitetslektor.

– Som yrkesverksam psykolog har jag följt utvecklingen av specialistordningen. Mot denna bakgrund har jag respekt för att förutsättningarna för vår yrkesutövning kan se olika ut beroende på vad man jobbar med, att frågor för en psykolog inte alltid kan hanteras med enkla, entydiga svar och samtidigt att det är nödvändigt att värna om bästa möjliga kunskapsunderlag i yrkesutövandet som psykolog. ●

TEXT OCH FOTO: CARIN WALDENSTRÖM

Ny avhandling

Effektiv exponering

Även sådan internetförmiddad KBT mot ångest som innehåller skrämmande exponeringsövningar på egen hand ger effektiva resultat. Vid traditionell KBT mot ångest har behandlaren inledningsvis oftast en aktivt stödjande roll vid exponeringsövningarna, men även utan det stödet visar nu forskning vid Linköpings universitet att behandlingen är effektiv.

Forskaren Lise Bergman Nordgren, som nyligen disputerat om detta, menar att det faktum att patienten själv måste utsätta sig för den skrämmande situationen kan bidra till att behandlingen på egen hand fungerar så bra. Då väljer patienter situationer som verkligen är viktiga och relevanta i vardagen vilket gör det svårt att lura sig själv. Och framgången, när man väl klarat exponeringen, blir helt och hållet den egna. En annan fördel med internetförmiddad KBT vid ångest, jämfört med traditionell KBT, är att patienten behåller sitt textmaterial och har något konkret att gå tillbaka till om problemet blossar upp igen.

Avhandling: *Individually tailored internet-based cognitive behavioural therapy for anxiety disorders.* ●

Ökat barnperspektiv efterlyses

På seminariet "Har förskola, skola och fritidsverksamhet blivit en riskfaktor för våra barns hälsa och lärande", som arrangerades 14 mars i Stockholm av den ideella föräldraföreningen Barnverket, var barnhälsoperspektivet i fokus.

Psykolog Gunilla Niss, ordförande i Barnverket, föreläste om små barns behov av anknytning, och Peter Währborg, läkare,

psykolog och professor i beteendemedicin, föreläste utifrån rubriken: "Vilka blir de biologiska och psykologiska konsekvenserna av stress?" Adam Jansson, arbetsmiljöinspektör på Arbetsmiljöverket, föreläste om lagen när det gäller barns arbetsmiljö.

– Vi menar att det i dag pågår ett experimenterande med barnen som är helt emot de kunskaper och erfarenheter som finns

bland forskare, pedagoger och övriga yrkesgrupper samt föräldrars erfarenheter, sa Gunilla Niss och berättade att Barnverket planerar en enkät till politiker om värdegrundsarbete, arbetsmiljö, barns och föräldrars inflytande och om mer forskning om barn i verksamheterna.

För mer info: www.barnverket.se

KAJSA HEINEMANN

Psykologiprofessor Sven ”Med facit i på samma

I debatten efter Sture Bergwalls frikännanden har psykologer och psykoterapeuter ställts till svars för det som hänt, och en av de psykologer som kritiserats hårdast är minnesexperten och psykologiprofessorn Sven Å Christianson.

Nu ger han för första gången sin syn på debatten och sin egen roll i Quickutredningen.

TEXT: PETER ÖRN FOTO: ULRICA ZWENGER

Sveriges television har försökt, liksom Sveriges Radio, dagstidningar och annan media. Men Sven Å Christianson vid Stockholms universitet har hittills tackat nej till att bli intervjuad eller medverka i debatten om de åtta morddomar som efter tillbakadragna erkännanden och resningar blev

åtta frikännanden av Sture Bergwall, tidigare Thomas Quick. Sven Å Christianson var konsult åt polisen under förundersökningar samtidigt som han bedrev samtal med Sture Bergwall, och han kallades även in till domstol för att vittna så som minnesexpert.

Hösten 2013 publicerade journalisten Dan Josefsson boken *Mannen som*

slutade ljuga – Berättelsen om Sture Bergwall och kvinnan som skapade Thomas Quick (Lind & Co), i vilken Sven Å Christianson tillskrivs ansvar för att ge teorier om bortträngda minnen den vetenskapliga legitimitet som enligt Josefsson hade en avgörande betydelse för att Sture Bergwall kom att dömas för mord. I boken, liksom i SVT-

Å Christianson:

hand skulle jag agerat sätt i dag”

dokumentären *Kvinnan bakom Quick* av Dan Josefsson och Jenny Küttim pekas Sven Å Christianson dessutom ut som ingående i en ”sekt” ledd av psyko-
terapeuten Margit Norell (1914-2005). Christianson medverkar både i boken och filmen, intervjuad under falska förespeglingar och smygfilmad.

Sven Å Christiansons förtroende för journalistkåren är i botten. Men till sist, efter flera veckors diskussion om en eventuell intervju, möts vi i foajén på ett av Stockholms större hotell. På hans arbetsplats, Psykologiska institutionen, vill han inte låta sig intervjuas.

Varför har du tidigare avhållit dig från att gå in i debatten, Sven Å Christianson?

– Människor har dragits med känslomässigt och förförts i en massugges-
tion, något som har skapats inom den journalistiska domänen. Om alla säger samma sak blir det till en sanning. Jag har valt att inte gå in och diskutera osakliga påståenden som skapats utifrån en bedräglig suggestiv metod. När

debatten, som även inbegriper psykologer, forskare och andra akademiker, där många – åtminstone de som gjort sig hörda – lämnat den sedvanliga källkritiken och säger samma sak, ”rättsskandal”, och boken *Mannen som slutade ljuga* hyllas, då finns det inga förutsättningar för mig att få gehör för saklighet. Det emotionella och spekulativa styr.

Nu bryter du tystnaden och låter dig intervjuas av Psykologtidningen. Varför?

– I det debattklimat som har varit har det inte varit möjligt att avgränsa problematiken för min del. Nu har diskussionen sansat sig och jag vill medverka i den här intervjun för att återföra en del av verkligheten, det vill säga informera om min och psykologins roll i Quickutredningen. Det har varit oväntat och förvånande att personer i mina egna led dragits med i Josefssons problemformulering och frångått etiska regler och det vetenskapliga. Vi har en vetenskaplig metod för att inte påverkas på detta sätt. Det är universitetens roll, men den har många tappat i detta sammanhang.

Hur har du upplevt debatten om turerna kring Sture Bergwall och den kritik som riktats mot dig?

– Det har varit frustrerande att debatten varit så ensidig och osaklig, och att jag i media blivit angripen som person och inte i min profession. Visst har det påverkat mig, hela debatten har ju varit ämnad att skada mig. Jag har exempelvis inte blivit anlitad lika mycket som föreläsare som tidigare på grund av trycket från media.

Hur har det som hänt påverkat allmänhetens syn på psykologin och psykologer, tror du?

– Jag tror många, även psykologer, har upplevt det mycket förbryllande på det sätt man blandat ihop juridik och psykologi. Man har upplevt psykologin som ansvarig för fällande domar, vilket är en allvarlig felbedömning och det är klart att det måste kännas förvirrande.

Men du själv har ju uppträtt i domstolar som minnesexpert och vittnat om både Sture Bergwalls minnesfunktion och hur gärningsmän kan fungera på

➤ **ett psykologiskt plan. Har då inte du också ett ansvar för den här sammanblandningen?**

– Vi inom akademien blir ofta efterfrågade som expertvittnen inom olika områden, det är en viktig uppgift för oss. Men vi måste utgå från det generella och redovisa vad vi vet utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är domstolen som sedan bevisvärderar det underlag, däribland sakkunnigutlåtanden, som presenteras under en huvudförhandling. Ansvaret för domslutet är domstolens, det ansvaret kan inte vi ta.

Ditt ansvar så som minnesexpert är att ge en vetenskapligt förankrad beskrivning av hur minnet fungerar. Domstolen förlitar sig på det, och i fallet Sture Bergwall har det i debatten bland annat kommit att handla om bortträngda minnen. Vilket vetenskapligt underlag finns det för det?

– Jag själv har aldrig vittnat om några bortträngda minnen i fallet Sture Bergwall, eller i något annat fall, och det finns ingenting i rättsprocesserna

som visar att bortträngda minnen skulle ha någon som helst betydelse för fällande domar mot Sture Bergwall.

Sture Bergwall sägs ju ha börjat berätta om morden under sin psykoterapeutiska behandling på Säter, att han börjat minnas. I debatten har det framställts som att det handlar bortträngda minnen. Vad anser du om det?

– För det första är det inte i terapin som Bergwall har börjat berätta om morden. Han uppger själv i ett polisförhör den 30 juni 2010 på Sätters sjukhus, efter det att han tagit tillbaka sina erkännanden, att det var under en badutflykt han första gången nämnde att han kanske hade begått mord. Han berättar sedan i anslutning till detta om två mord och säger då ingenting om att han under terapin skulle ha återhämtat minnet av morden.

– För det andra är bortträngda minnen, det vill säga att du omedvetet tränger bort ett minne av något, mycket ovanligt, och när det gäller seriemördare, serievåldtäktsmän och liknande gärningsmän, då handlingarna är ett planerat iscensättande av fantasier och egna behov, finns bortträngda minnen inte ens på kartan. Dessa gärningsmän har tvärtom oftast ett mycket detaljerat minne av sina gärningar. Minnena fyller en funktion för att bland annat återuppleva den tillfredsställelse som mördaren söker genom morden och för att skapa förutsättningar för nya utageranden.

Men du anlitas som minnesexpert under polisutredningar och vittnade som minnesexpert i domstol. Handla-

de det inte då om att hjälpa polisen att få Sture Bergwall att minnas och förklara för rätten hur minnet fungerar?

– Jag anlitas som konsult under förundersökningar för att skapa förutsättningar och riktlinjer för Sture Bergwall att återge sina minnen så korrekt och komplett som möjligt. Det handlade inte om några bortträngda minnen, utan enbart om att få honom att berätta och minnas så detaljerat som möjligt. Eftersom jag undervisar om kognitiv intervjueteknik, som bland annat syftar till att aktivera associationer och skapa förutsättningar för olika sökvägar till minnen, var det den tekniken jag hjälpte polisen med. Jag förordade främst vallningar – som jag själv deltog vid – och rekonstruktioner, att berättandet skulle ske i den miljö händelsen inträffat. Genom aktivering av olika minnessystem optimeras förutsättningarna för att minnas korrekt och komplett.

– I domstolen redogjorde jag bland annat för Sture Bergwalls minnesförmåga, som jag testat på begäran av åklagaren. Jag redogjorde också för hur gärningsmän rent allmänt kan fungera minnesmässigt.

Du satt på många stolar under det här skedet: så som konsult åt polisen, som expertvittne i domstol och dessutom bedrev du löpande samtal med Sture Bergwall för din egen forskning, samtal som sedan delvis låg till grund för din bok "I huvudet på en seriemördare". Går det att agera professionellt i alla roller utan att den ena påverkar den andra?

– Jag fick göra ett avvägande och

”Det har varit frustrerande att jag i media blivit angripen som person och inte i min profession”

”Man har upplevt psykologin som ansvarig för fällande domar, vilket är en allvarlig felbedömning och det är klart att det måste kännas förvirrande”

ansåg att rollerna gick att kombinera. Mina egna samtal med Sture Bergwall handlade om hans tidiga utveckling som ledde fram till de gärningar han dömts för. Men samtalen med Bergwall motiverades främst av att kunna bidra med insyn i den misstänktes inre värld av känslor, tankar, fantasier och motivation, och utifrån detta ge förslag på förhållningsstrategier. Domstolen kände till mina olika åtaganden och att den ville anlita mig som expertvittne var något domstolen fick ta ställning till. Det viktiga var att jag inte uttalade mig i skuldfrågan.

I Dan Josefssons bok ”Mannen som slutade ljuga” drivs tesen att en ”sekt”, bestående av bland andra psykologer, psykoterapeuter och inte minst du själv som beskrivs som ”den största gåtan i hela Quickskandalen”, bär ansvaret för att Sture Bergwall kom att dömas för åtta mord. ”Sektledaren” skulle vara psykoterapeuten Margit Norell, som var din handledare under många år. Kommentarer?

– Att Margit Norell skulle vara ansvarig för Sture Bergwalls bisarra beteende, att först under en lång period erkänna en rad mord och 15 år senare ta tillbaka dessa, är absurt. Josefsson

har hittat en ”häxa” i enlighet med den gamla myten om en häxa som vill ont och skada andra. Josefssons tes om att hennes inflytande varit så stort att det lett till ett antal domar saknar ju en mängd logiska steg och därför trodde jag länge att det bara var ett journalistiskt grepp som med tiden skulle reglera sig självt.

Enligt Josefssons bok byggde Margit Norell sin teori om Bergwalls skuld på något hon kallade ”återgestaltningsteorin”; att genom mord återgestalta något traumatiskt som gärningsmannen tidigare upplevt. Vad är din uppfattning om teorin som sådan?

– Jag kände överhuvudtaget inte till någon sådan ”teori” innan jag läste Josefssons bok.

Men du har själv använt termen ”återgestaltning” i flera sammanhang. I åtminstone en av domarna mot Sture Bergwall, Zelmanovitz-mordet där domen föll 1994, vittnar du om återgestaltning, du använder termen i en artikel i Svensk Juristtidning 2011 och den förekommer på fler än ett ställe i din bok ”I huvudet på en seriemördare”.

– Jag ser inte ”återgestaltning” som en drivkraft bakom mord. Men gär-

ningarna kan ses som ett utagerande av egna tidigare upplevelser och känslor som man inte kan hantera inom sig, och bakom detta utagerande finns det ofta en logik – ett sorts berättande eller ”återgestaltning” – för hur utagerandet sker. Det är i den meningen jag menar att gärningsmannens handlingar ibland har en tydlig koppling till tidigare upplevelser och handlingar.

I boken ”Mannen som slutade ljuga” beskrivs det som att du anammat hennes teori och gett den ”vetenskaplig legitimitet” i domstol. Du gick i handledning hos Margit Norell i många år, ni skrev båda på en bok om Sture Bergwall, hon handledde flera psykoterapeuter som behandlade Sture Bergwall på Säter och ”återgestaltning” är en term ni båda använt. Tog du verkligen inte intryck av hennes syn på Sture Bergwall, på återgestaltning och bortträngda minnen av mord, när du själv agerade i fallet?

– Jag och Margit Norell diskuterade mycket lite om Sture Bergwall och bortträngda minnen. Det kan bero på att jag hade en helt annan uppfattning än hon om vad små barn kan minnas utifrån deras kognitiva förutsättningar. Margit har varit en pionjär på olika sätt

➤ och hennes mod och utomordentliga kunskap har varit en inspirationskälla för mig. Att jag gick i handledning är ju i sig inget konstigt, det kan väl snarast ses som en kvalitetssäkring av mitt arbete som forskare och konsult.

– Jag känner inte till att hon skulle stå för någon så kallad återgestaltningsteori. Begreppet ”återgestaltning” i sig är inget anmärkningsvärt när det gäller våld och vanlig traumabehandling, att det kan vara svårt att förankra ett fenomen rent vetenskapligt innebär inte att fenomenet inte existerar.

Nu pågår en statligt tillsatt utredning om rättsprocessen och den rättspsykiatriska vården av Sture Bergwall. Vad hoppas du av den?

– Jag hoppas på en ordentlig genomlysning av hela fallet, hur utredningarna genomförts, avgränsningen mellan vården och polisutredningen, psykologernas roll och att även resningsansökningarna granskas. Sture Bergwall är nu frikänd utan att målen prövats på nytt i domstol samtidigt som norska poliser och åklagare anser att bevisningen i ett av de norska mordena, mordet på Therese Johannessen år 1988, håller trots återtagna erkännanden.

– När det gäller vården på Säter har jag egentligen ingen uppfattning. Jag har själv inte varit inblandad i vården av Sture Bergwall eller av någon annan patient på Säter.

Med facit i hand, skulle du önskat att du agerat annorlunda på något sätt i fallet Sture Bergwall?

– Nej, jag skulle även i dag ge samma råd till polisen under förundersökningarna, vittna på samma sätt så som minnesexpert i domstol och även genomföra de samtal med Sture Bergwall som jag hade med de förutsättningar som då var kända. Men det var en komplex situation att hela tiden hålla isär skuldfrågan och samtidigt biträda polisen. Min uppfattning är att jag ändå lyckades hålla isär skuldfrågan, vilket också syns i domarna som inte faller Sture Bergwall utifrån några psykologiska förklaringar. ●

Bergwall-utredare i Psykologförbundet

Nyligen besökte regeringens tillsatta utredare Sveriges Psykologförbund för att ta del av förbundets syn på vården och behandlingen av Sture Bergwall samt den rättspsykiatriska processen runt fallet.

– Det var ett bra samtal, vi välkomnar den här utredningen, säger förbundsordförande Anders Wahlberg.

Daniel Tarschys, professor emeritus i statsvetenskap, som av regeringen utsetts som ansvarig att leda utredningen runt vården och behandlingen av Sture Bergwall samt rättsväsendets agerande i fallet, besökte den 26 februari tillsammans med professor emeritus Kjell Asplund Sveriges Psykologförbund för ett samtal med förbundsordförande Anders Wahlberg och rättspsykolog Ann-Sophie Lindqvist Bagge.

Samtalet, som pågick i drygt 2,5 timmar, handlade, enligt Anders Wahlberg, om psykologernas roll och ansvar inom rättspsykiatrisk vård och behandling samt inom rättsväsendet, men även betydelsen av evidensbaserad forskning vid utredning, vård och behandling.

– Vi välkomnar den här utredningen. Det är bra att de kommer hit och tar in Psykologförbundets synpunkter, men också viktigt för oss med självrannsakan så att vi kan bidra till att sådant här inte händer igen, säger Anders Wahlberg och fortsätter:

– Vi diskuterade bland annat att vi behöver en bättre dialog runt psykologers arbetssätt, psykologers roll vid rättegångar, evidens samt hur vi ska kunna förbättra transparensen inom vård

Daniel Tarschys

och behandling – och då inte bara med fokus på Bergwall-fallet utan generellt så att detta inte händer igen.

Ann-Sophie Lindqvist Bagge, som är klinisk psykolog verksam inom Rättspsykiatri i Göteborg och särskilt inbjuden av Anders Wahlberg, kunde berätta om sina erfarenheter av att arbeta med patienter dömda till rättspsykiatrisk vård.

– Det var en öppen och prestigelös diskussion där ett av kommissionens syften var att söka förstå kultur och klimat inom rättspsykiatri. Kommissionen ville veta hur det är att verka som psykolog inom verksamheten, psykologens roll, arbetsuppgifter och ansvarsområden, samt hur det är att arbeta som

”Det är bra att de tar in Psykologförbundets synpunkter, men också viktigt för oss med självrannsakan så att vi kan bidra till att sådant här inte händer igen”

Anders Wahlberg

möte med

Kristina Taylor, ordförande i Etikrådet

FOTO: PETER LUNDGREN

en del av ett rättspsykiatriskt team, säger Ann-Sophie Lindqvist Bagge.

På frågan vad Daniel Tarschys, som leder utredningen, tyckte om mötet med förbundet, svarar han själv så här via mejl:

– Jag kan bekräfta att vi för explorativa samtal med bland annat psykologer och hoppas på fortsatta värdefulla kontakter.

Utredningen har i uppgift att granska och redovisa vårdens och rättsväsendets agerande i de processer som ledde fram till att Sture Bergwall blev dömd för åtta mord. Utredarnas uppgift är att analysera om det förekommit strukturella brister, och i så fall undersöka och även föreslå om det krävs förändringar inom systemet. Uppdraget innebär inte att enskilda personer ställs till svars.

Daniel Tarschys har även tagit hjälp av andra experter i utredningsarbetet: lagman Mari Heidenborg, den norske specialrådgivaren Tor Langbach, rätts-sakkunnige Mikael Kullberg och professor Petter Asp.

Utredningen ska vara klar och redovisas senast 29 januari 2015. ●

KAJSA HEINEMANN

Fotnot: Förvaltningsrätten i Falun beslutade den 19 mars att Sture Bergwall ska vårdas inom rättspsykiatrisk öppenvård, och kan därför efter nästan 23 år nu lämna den slutna psykiatriska vården på Sätters sjukhus. Det blir landstinget i Jämtland som får ansvaret för hans vård.

Sture Bergwall, tidigare Thomas Quick, dömdes till rättspsykiatrisk vård 1991. Under vårdtiden erkände han flera mord. Mellan 1994 och 2001 fälldes han för totalt åtta mord. Sedan han tagit tillbaka sina erkännanden har resning beviljats i samtliga fall och Sture Bergwall har frikänts.

Psykologer analyserar *Mannen som slutade ljuga*

Etik och gruppdynamik var i fokus när evenemanget **”Psykologer läser böcker”** analyserade Dan Josefssons bok om den psykoteraeutiska vården och behandlingen av Thomas Quick/Sture Bergwall.

Många ville delta när ”Psykologer läser böcker” analyserade *Mannen som slutade ljuga* på Teater Brunnsgatan 4 i Stockholm, enligt moderator Jonas Mosskin. I panelen fanns Etikrådets ordförande Kristina Taylor och Gunnar Berggren, ordförande i Psykoanalytiska föreningen.

Vilka frågor fick du, Kristina Taylor?

– Jag såg som min uppgift att försöka lyfta fram de problem och frågor ur den mycket dramatiska berättelsen om Sture Bergwalls behandlings- och rättsprocess som går att göra till universella frågor för oss psykologer, oavsett vilket fält vi verkar inom och vilka arbetsmetoder vi använder oss av. Jag fick framför allt sådana frågor, och självklart frågor om hur vi kan förstå att det som hände kunde hända. Jag hoppas att jag lyckades med min ambition att belysa de etiska aspekter i berättelsen som kanske inte blivit så diskuterade hittills, som till exempel det kraftfulla exempel på grupptänkande som beskrivs i boken och att vi ständigt behöver vara medvetna om vilka faktorer

som riskerar att bidra till att en sådan dynamik utvecklas.

Vilket ansvar har då de i boken namngivna psykologerna?

– Det är omöjligt att uttala mig om hur de förvaltrade sitt professionella och yrkesetiska ansvar, eftersom jag endast läst Josefssons beskrivning av vad som pågick. Men självklart hade de var och en ett omfattande personligt yrkesetiskt ansvar, i likhet med samtliga legitimerade psykologer, psykoteraeuter och läkare, och detta ansvar är minst lika viktigt som det juridiska ansvaret. Vi bör ständigt reflektera över och kritiskt granska de sammanhang vi arbetar i.

– Jag tycker också att berättelsen om händelserna runt Sture Bergwall väcker viktiga frågor om individens yrkesetiska ansvar i en kraftfull gruppdynamik. Det som beskrivs i boken upplever nog de flesta som en extrem situation, samtidigt som jag tror att mildare varianter är mycket vanligt förekommande. Ofta märker vi i Etikrådet i samtal med kollegor att man ”vilar” i en kontext som verkar skyddande och så att säga upp-

➤ levs överta det yrkesetiska ansvaret från den enskilde professionelle. Men det slutgiltiga ansvaret för en viss handling är alltid personligt, och något vi måste kunna stå för oavsett hur vi upplever att kollegor, chefer, politiska beslut etcetera påverkar våra förutsättningar.

Hur många "stolar" kan en psykolog sitta på – ha pågående samtal med en person som vårdas inom rättspsykiatrin, samtidigt agera expertvittne vid rättegångar där samme person står åtalad för mord, samt delta i vallningar vid brottsplatser?

– Svaret på hur många stolar en psykolog kan sitta på måste bli: "Ibland väldigt många och ibland inte fler än en." De mycket allvarliga inre och yttre konsekvenser som beskrivs i Josefssons bok av den situation med sammanblandning av roller och funktioner som psykologer, läkare, psykoterapeuter, poliser, advokater och åklagare verkar ha försatt sig i illustrerar på ett skrämmande sätt hur viktigt det är att vi som psykologer – oavsett sammanhang – kan avgränsa och tydligt formulera våra uppdrag, såväl för oss själva som gentemot klienter och uppdragsgivare. Om en psykolog rådfrågade någon av oss i Etikrådet om lämpligheten i att, som du skriver ha långa pågående samtal med en person som vårdas inom rättspsykiatrin, samtidigt agera expertvittne vid en rättegång där samme person står åtalad för mord, samt delta i vallningar vid brottsplatser, skulle vi kraftfullt avråda från detta och peka på den mängd risker det innebär för såväl patientens integritet och sekretessen runt psykologsamtalen, som för psykologens och kårens trovärdighet.

– Sedan finns det självklart situationer då vi på andras begäran kan bli delaktiga i en juridisk process, till exempel när rätten kallar en psykolog som sakkunnig eller vittne, men även under sådana omständigheter (kanske i särskilt hög grad då) kan vi hålla etiken högt genom att tydliggöra vad vi kan och inte kan åta oss av hänsyn till sekretess- och integritetsfrågor, samt genom att använda precisa formuleringar när vi uttalar oss. ●

KAJSA HEINEMANN

Stort psykologbehov hos äldre i Danmark

Dansk Psykolog Forening fruktar att äldrevården kommer att lida stor brist på psykologer i takt med att antalet äldre ökar. Föreningen efterlyser nu fler psykologer inriktade på behandling av äldre.

Danmark har 18 psykologer, specialiserade inom geropsykologi. Dessa är specialiserade inom området att arbeta med psykiska problem som orsakats av förändrade levnadsförhållanden i vuxenlivet i synnerhet med människor över 65 år. I ålderskategorin över 65 år finns drygt en miljon danskar. Detta ger en specialiserad äldrepsykolog per ungefär 55 000 äldre samhällsmedborgare.

Antalet äldre med depression bedöms i dag vara så omfattande att det går att tala om ett folkhälsoproblem. Depression är den i särklass vanligaste orsaken till psykisk ohälsa bland äldre. Uppgifter från danska Läkemedelsstyrelsen visar att var åttonde medborgare över 65 år och var fjärde över 80 år har fått utskrivet antidepressiv medicin.

– Det är verkligen alarmerande siffror som understryker behovet av ökade psykologresurser riktade mot äldre, säger Rie Rasmussen, vice ordförande i Dansk Psykolog Forening.

Även om det finns ett större utbud av allmänpraktiserade psykologer kräver allvarliga problem hos äldre patienter ofta behandling av specialiserad psykolog som genom erfarenhet och kunskap kan ge en mer fokuserad och målinriktad behandling.

En annan omständighet som kan kräva specialistkompetens är att faktorer som utlöser depression ofta är andra för en äldre person jämfört med vad det kan vara för en ung eller medelålders person. De få danska psykologer som arbetar mot äldre märker en stigande

efterfrågan på sina tjänster.

– Det väntar en stor utmaning för den offentliga sjukvården om vi ska möta det behov som många äldre har av psykologstöd i olika former, säger Rie Rasmussen, och pekar på flera orsaker till att äldres behov av psykolog i dag uppmärksammas på ett annat sätt än tidigare.

– Det finns ett mindre motstånd bland dagens äldre att anlita psykologhjälp. I takt med en ökande äldre befolkning blir det naturligt med ett ökat fokus på äldrefrågor. Därutöver är det många förluster förknippat med att bli äldre, det kan vara förlust av jobb, livspartner, vänner och kanske en försämring av hälsan. Denna förändring i livskvalitet gör att många upplever livsavsnittet som äldre som betungande, säger hon.

Behandling av problem hos äldre kan, enligt Rie Rasmussen, i många fall kräva en tidsmässigt kortare terapi men ändå åstadkomma mycket goda resultat.

– Det saknas tillräcklig forskning inom området och det förekommer inte mycket undervisning inom detta fält, vilket är märkligt. Geropsykologi som specialområde är intressant, eftersom det spänner över ett brett psykologiskt fält.

Det danska psykologförbundet har nyligen utformat ett strategidokument för att skapa större uppmärksamhet i ämnet, inte minst mot beslutsfattare i kommuner och i regioner.

– Vi är övertygade om att behovet av geropsykologer kommer att öka. Samhället tjänar på ett ökat välbefinnande hos äldre inte minst socialt, men även utifrån ekonomiska termer eftersom vårdbelastningen sannolikt blir mindre, säger Rie Rasmussen. ●

JOHAN ERICHS, frilansjournalist

Rie Rasmussen

FOTO: DANSK PSYKOLOG FORENING

Annie Whittam och Johanna Olsson, ordföranden i Studeranderådet

FOTO: TOMAS OHLSSON

"Det här visar att det lönar sig med engagemang och att samarbeta"

SvD 21/2 2014

Regeringen backar om studiebidrag

Förslaget att sänka studiebidraget ledde till stark kritik av studerandekårer och fackförbund. Och nu backar regeringen från sitt tidigare förslag. Något som välkomnas av Sveriges förenade studentkårer.

I februari kom regeringens förslag att höja studiemedlet med 1 000 kronor. För att finansiera höjningen skulle bidragsdelen sänkas med 300 kronor. Något som fick Sveriges förenade studentkårer att reagera starkt. Tillsammans skrev de debattinlägget "Ett hårt slag mot utbildningssystemet" (SvD 21/2 2014). Kritiken gav resultat, nu backar regeringen.

Annie Whittam och Johanna Olsson, som delar på ordförandeposten i Psykolog-

förbundets Studeranderåd och som var med och skrev debattinlägget, välkomnar nyheten.

– **Vi är jätteglada!** Det här visar att det lönar sig med engagemang och att samarbeta. Det faktum att vi var så många från olika fackförbund och studentkårer som opponerade oss och öppet tog avstånd från förslaget gav debattartikeln power och stor genomslagskraft, säger Annie Whittam och Johanna Olsson.

Debattartikeln fick stort genomslag i media, och delades av många på sociala medier. Och så här sa statsminister Fredrik Reinfeldt till SVT:s Rapport om det indragna förslaget:

– När vi nu ser att det finns en oro har vi försökt hitta ett annat sätt att hitta finansieringen. Och bara med ett litet påslag på alkohol-, tobaks- och fordonsskatten så kan vi klara hem finansieringen i alla fall. ●

KAJSA HEINEMANN

Forskningsnotis

Samband mellan PTSD och hög alkoholkonsumtion

Det finns ett tydligt samband mellan PTSD och hög alkoholkonsumtion bland högskolestudenter. Riskökningen gäller åt båda håll: hög alkoholkonsumtion kan förstärka PTSD-symtomen över tid och PTSD kan i sig leda till högre alkoholkonsumtion.

Det visar den första empiris-

ka studien av detta samband, som på ett teoretiskt plan länge varit omdebatterat.

I studien undersöktes sambandet mellan alkoholkonsumtion och PTSD bland 486 högskolestudenter i USA under tre år. Vid elva tillfällen gjordes mätningar. Studien visade bland annat att nio

procent av dem med PTSD hade en högre alkoholkonsumtion än individer utan PTSD.

Resultaten, som är publicerade i *Journal of Abnormal Psychology* (Vol 22/4), bör vara en hjälp för den personal som kommer i kontakt med högskolestudenter med den

här problematiken, menar forskarna bakom studien.

En tidigare studie har visat att omkring nio procent av högskolestudenter i USA uppfyller kriterierna för PTSD, och att det främst gäller unga kvinnor som varit utsatta för sexuella eller andra fysiska övergrepp. ●

Jonas Mosskin analyserar: *Nyfiken på partiledaren*

”Med förkärlek för schematerapi”

Jag är nog inte den ende psykologen som känt ett sting av avundsjuka över att läkaren och psykoterapeuten Poul Perris är den som fått bedriva parterapi i tv och nu också intervjuar alla partiledarna inför riksdagsvalet 2014.

Par i terapi var i första hand ett folkbildande program i Sveriges television om parterapi. Tvärtom vad många antydde uppfattade jag att Perris etiska kompass var tydlig och genomtänkt, särskilt när han själv efter programserien berättade om hur de arbetat med *Par i terapi*.

I den aktuella serien *Nyfiken på partiledaren*, som sänds i SVT, kommer partiledarna hem till Perris funkisvilla i Stockholm. Här är Perris mer transparent som person och psykoterapeut än i *Par i terapi*. En del har menat att partiledarna går i terapi, men det är svårt att karaktärisera samtalet på det sättet. Det handlar snarare om ett djupare och mer

har en förkärlek för schematerapi. Det påverkar samtalet. En psykoanalytiker hade förhållit sig annorlunda. I programmen återkommer Perris flera gånger till: ”Vad skulle den där 11-åriga Fredrik eller Stefan ha tänkt eller känt?” Perris vill gärna fixera en punkt där partiledarna förändrades eller utvecklades, och drar därifrån en linje till nutiden.

Den här fixeringen vid att hitta en punkt är störande på ungefär samma sätt som när traditionella psykoanalytiker försöker hitta en punkt i vår tidiga barndom typ vid tre års ålder, när något avgörande i de nära relationerna påstås vara extra betydelsefullt. Anknytningsteoretiker har sin besatthet vid ett till ett och ett halvt års ålder och många radikalbehaviorister verkar inte tro att det finns några viktiga punkter alls, utan det mesta kan tränas bort här och nu. Den här fixeringen vid en viss tidpunkt ryggar också partiledarna med rätta för. En människas drivkrafter är komplext

då duckar Perris. Det är synd. Mer av ett empatiskt ifrågasättande hade varit önskvärt. Ett sådant förhållningssätt brukar ofta klargöra klienters tankar, känslor och livsvärld. När Perris blir för mesig i mötet med partiledarna önskar jag mig en politisk journalist som lärt sig använda psykoterapeutiska frågor och förhållningssätt för att utmana partiledarna i stunden och ser igenom dimman av floskler.

”Den här fixeringen vid en viss tidpunkt ryggar också partiledarna med rätta för”

Statsvetarna, som efter intervjuerna utgjort ett slags reflekterande team, när de analyserat det ideologiska innehållet i samtalet, har varit lysande. De har vasakat ideologi i samtalen som uppgraderat statsvetarna från att slentrianmässigt recensera dagspolitiken som vore det väderprognoser, till att bli spännande kommentarer där filosofer och ideologer från Marx och Rousseau till Odalbonden fått komma fram.

Många av partiledarna förefaller vara lillgamla och strävsamma individer som tidigt engagerat sig politiskt. De har haft en trygg uppväxt där vårdnadshavarna har gett dem en tro (ibland från högre makter) på sig själva men där deras inre drivkraft tagit dem långt från sina respektive hemmiljöer. De liknar på så sätt andra duktiga människor, plikttrogna, ordningsamma och som ivrigt ställer upp när rörelsen kallar. De är anspråkslösa, gillar idrott och är rätt ointresserade av kultur. De vill i gemenskap med andra i sina respektive partier frigöra människor att forma sina liv.

De är som svenskar är mest. Nyfikna, men skeptiska till om det där med terapi och psykologer kan vara något.

JONAS MOSSKIN

Psykolog, organisationskonsult och frilansskribent

långsamt intervjuprogram om partiledarna och deras syn på samhället. Partiledarna blir tydliga som personer trots att de självklart försöker styra bilden av sig själva. I långsamheten finns styrkan i Perris förhållningssätt.

Perris är kognitivt utbildad utan så mycket fokus på beteendeterapi och

och ofta finns det många avgörande ögonblick som format oss som individer.

Perris lugna förhållningssätt gör att partiledarna får lägga ut texten utan att bli avbrutna så ofta. Här uppstår en intressant konflikt. För när partiledarna säger saker som borde ifrågasättas,

Aktuell lönestatistik för psykologer, bästa tipsen när du söker nytt jobb och råd inför lönesamtalet med chefen, är något av innehållet på *Psykologtidningens* temasidor om lön.

Upplevd rättvisa styr synen på lönen *och påverkar motivationen*

Psykologiska faktorer spelar en stor roll för hur anställda upplever sina löner. Men den psykologiska kunskapen behöver lyftas fram och tillämpas i betydligt större utsträckning än vad som görs idag. Det säger **Karin Karlström**, psykolog och utredare på Saco, som medverkar i en ny bok om löner.

Traditionellt har lönen betraktats som ett sätt att motivera anställda till att arbeta hårt och prestera mycket i sina jobb. Så har tankarna gått, men erfarenhet och forskning visar att det inte riktigt fungerar så i verkligheten.

– Nej, när man studerat vilka effekter lönen har på anställdas prestationer råder ingen enighet

om att lönen i sig verkligen leder till ökad motivation, förbättrade prestationer, kvalitet och produktivitet på arbetet, säger Karin Karlström. Hon är psykolog och en av författarna till den nyutkomna boken *Lönespridning* (SNS förlag), skriven av sex av Sacos utredare.

– Det är något som man helt enkelt har antagit. Resultaten av olika studier är tvärtom motstridiga

KARIN KARLSTRÖM:

- Psykolog och utredare, specialiserad på chefs- och ledarskapsfrågor på Saco.
- Har tidigare arbetat med arbetsmiljöfrågor på Saco och fackförbundet Sif.
- Har en bakgrund som psykolog och konsult inom företagshälsovården.

om hur lönen påverkar prestationen hos den anställda. Individer upplever sin lön på olika sätt, ja upplevd rättvisa har en central betydelse för motivation och prestation hos den anställda, fortsätter hon.

Vi träffas på ett café någon vecka efter att hon hållit ett fullsatt seminarium på Saco om psykologi och lön. Föreläsningssalen var fylld till bristningsgränsen med intresserade fackliga företrädare, arbetsgivarföreträdare och lönesättande chefer som alla ville få veta mer om hur man kan få den individuella lönesättningen att fungera ännu bättre.

Under seminariet betonades vikten av att fokusera mer på hur individen upplever sin lön, det vill säga psykologiska faktorer och inte bara rent ekonomiska.

– Individens egen upplevelse av lönen har mycket stor betydelse, säger Karin Karlström. Det är något som man ofta har missat i de här samman-

”Det är inte lönen i sig som har störst betydelse, utan det handlar om hur vi upplever lönen”

hangen. Även ur ett fackligt perspektiv har vi främst behandlat lönefrågor ur ett ekonomiskt perspektiv. Det handlar ofta om siffror, procentsatser, ekonomi. Sådant som är lätt att mäta. Vi behöver komplettera det med ett psykologiskt perspektiv.

Hur individen uppfattar sin lön har betydelse för attityder och beteenden i arbetet. Det påverkar motivationen, och själva nöjdheten hänger ihop med en hel del psykologi, men även med faktorer som ålder, personlighet och framför allt kön.

– Könet är en viktig faktor. Kvinnor upplever högre grad av tillfredsställelse med sin lön och att lönen är rättvis i högre grad än vad män gör. Det är lite märkligt med tanke på att kvinnor tjänar mindre än män! Jag tror mycket

handlar om att kvinnor har lägre förväntningar på sin lön än männen har, säger Karin Karlström.

En annan faktor som påverkar är det så kallade stereotypotet. Stereotypa

ILL: ANNIKA HUETT

RÄTT

◆ **Som chef eller facklig företrädare har du möjlighet att påverka människors motivation.**

◆ **Det är inte lönenivån i sig, utan upplevelsen av lönen som är viktig för att skapa motivation. Därför är psykologisk forskning så relevant för lönesättningen.**

◆ **Lönesättande chefer behöver ha en struktur omkring lönesamtal och lönesättning som ett stöd för att kunna skapa upplevd rättvisa.**

Männen väver ofta in möjligheter framåt i lönesamtalen, kvinnor är inriktade på vad de har levererat.

– Det kan förklara, i alla fall delvis, varför kvinnor har lägre förväntningar på sin lön och paradoxalt nog upplever högre grad av lönerättvisa än män och att de är mer nöjda med sin lön än män.

Sambandet håller dock på att försvagas i takt med ökad jämställdhet i samhället.

– Men än är det nog lång väg kvar till att kvinnor kräver lika mycket som männen.

Att man upplever sin lön som rättvis är nyckeln till högre motivation och därmed högre prestation, enligt Karin Karlström. Så låt oss gå igenom de olika aspekterna av rättvisa:

Distributiv rättvisa handlar om att lönen är viktig i relation till andras löner, hur rättvis man upplever att den egna lönen är i jämförelse med andras prestationer och löner. Det är dock inte helt lätt att få till en sådan upplevd rättvisa eftersom forskning visar att vi tenderar att överskatta våra egna prestationer. Chefen och den anställda är ofta inte heller överens i bedömningen av den enskildes prestationer.

Nästa del är den procedurmässiga upplevelsen av rättvisa. Den handlar om hur beslut fattas på arbetsplatsen om de principer som ska gälla vid lö-

föreställningar om könen påverkar, till exempel föreställningen om att kvinnor är sämre på att förhandla än män. Det kan fungera som en självuppfyllande profetia. Resultatet blir att kvinnan presterar sämre i förhandlingssituatio-

ner – inte för att hon *är* sämre på att förhandla utan för att hon tror att hon är det.

Man brukar ibland säga att män rekryteras till nya jobb efter sin potential, kvinnor för sina faktiska kunskaper.

TEMA:LÖNER

nesättningen och hur de sedan tillämpas då lönerna ska sättas. Om man som anställd får tillfälle att komma med åsikter och synpunkter i processen och upplever att alla behandlas på samma sätt, ökar känslan av rättvisa.

Den tredje delen handlar om den mellanmänskliga upplevelsen av rättvisa, det vill säga hur individen själv blir behandlad framför allt av den lönesättande chefen, både när det gäller processen som sådan och resultatet, den lön man fått. Individer som upplever att de behandlas med värdighet och respekt upplever högre grad av rättvisa än andra.

– Det är viktigt att som chef ge tydliga budskap, lyssna aktivt och ha bra samtalsmetodik, säger Karin Karlström.

Den fjärde delen har med tydlig och väl motiverad information att göra. Att det finns tydliga kriterier för vad som höjer lönen, och att de är väl kända på arbetsplatsen, är viktigt.

– Man kan se hur alla dessa aspekter hänger ihop med varandra, och alla behövs för att lönen ska upplevas som rättvis.

Hur kan man då förbättra löneprocessen på basis av psykologisk forskning?

– Det finns ett antal faktorer som är situationsanpassade, och inte har att göra med individuella faktorer i första hand, som påverkar individens upplevelse av lönen. Forskning visar att återkoppling på arbetsresultaten från chefen och att man känner till de kriterier som belönas med högre lön är positivt för upplevd rättvisa. Det går att påverka. Andra faktorer är att ha tydliga lönekriterier och ett bra lönesamtal.

När det gäller dessa faktorer kan chefer lära sig mer och bli bättre på att hantera dem.

– Det är intressant att personer som haft ett lönesamtal – oavsett resultatet – upplever en högre grad av rättvisa än dem som inte haft något lönesamtal. Naturligtvis bör kvaliteten på samtalet påverka, men det har forskningen inte belyst.

Vad gör man då om det löneutrymme som finns att fördela är väldigt litet? Under de senaste åren har det handlat om cirka två procent. Det är inte mycket att fördela, många chefer frestas kanske att ge alla i gruppen samma lönepåslag.

– Man skulle kunna tro att om det bara är en liten summa att fördela så spelar det ingen roll hur man hanterar det. Men det är precis tvärtom, tror jag! Om det bara finns ett litet löneutrymme blir de individuella skillnaderna än mer viktiga för att individen ska uppleva att lönen är rättvis. Kärnan är att känna sig sedd, att chefen vet vad jag gör och att jag har blivit rättvist bedömd.

Många yrkesgrupper, däribland psykologer, arbetar självständigt, och kanske har sin arbetsplats långt ifrån resten av verksamheten och har därför inte mycket kontakt med den lönesättande chefen. Hur ska den anställde då kunna bli rättvist bedömd?

– Ja, själva bedömningen är en knäck-

fråga. Det ställer höga krav på den lönesättande chefen. Bra lönesamtal är viktiga, att få kontinuerlig feedback på arbetsprestationer i utvecklingssamtal och i det dagliga arbetet. För att kunna få till det, särskilt när chef och medarbetare finns på olika ställen, behöver man som chef hitta ett system för att stämna av och kunna fånga upp medarbetarnas prestationer. Chefens behöver också stöd i lönesättningsarbetet genom en tydlig process och tydliga kriterier som kommunicerats med medarbetarna.

– **Jag minns att vi** under psykologutbildningen inte fick höra att psykologisk kunskap bör värderas med en hög lön. Vill vi att psykologer ska träda fram ännu mer i samhället behöver vi påpeka för arbetsgivarna att den psykologiska kunskapen är värd en bra lön.

– Jag skulle gärna se att fler psykologer vågar ta på sig ansvaret att bli chefer. Varför törs en civilingenjör eller en ekonom bli chef, men inte lika ofta en psykolog? Att utveckla medarbetare, bidra till ett bra arbetsklimat och öka motivationen hos de anställda är faktorer som blir allt viktigare i arbetslivet och som psykologer har goda förutsättningar att hantera, säger Karin Karlström. ●

CARIN WALDENSTRÖM

■ I boken *Lönespridning* av Lena Granqvist (red.) m fl diskuteras olika aspekter på lönesättning och lönespridning. Författarna är nationalekonomer, statistiker och utredare på Saco.

■ Boken är utgiven av SNS förlag och kan beställas på www.saco.se

Starka argument gav bra utfall i Dalarna

–**Vårt argument var bristen på psykologer**, säger löneförhandlaren Ylva Nordesjö som är nöjd med utfallet efter senaste lönerevisionen.

Psykologerna i Landstinget Dalarna fick 3,5 procent i löneutveckling 2012 och 8,5 procent för 2013-2014. På arbetstagsar-

dan har Ylva Nordesjö, mödra- och barnhälsovårdssykeolog på Familjecentral Elsborg i Falun löneförhandlat, tillsammans med kollegan Eva Gunnarsson på Vuxenpsykiatri i Hedemora.

– Vi har brist på psykologer i Landstinget Dalarna och behöver en högre lönenivå för att kunna rekrytera och behålla såväl PTP-psykologer som legitimerade psyko-

loger i organisationen. Arbetsgivaren har i senaste avtalet åtagit sig att särskilt prioritera vår grupp lönemässigt så länge det är brist, säger Ylva Nordesjö.

Psykologföreningen i Landstinget Dalarna hade en bra förhandlingssitts då avtalen släpade efter med två år och arbetsgivaren var mycket angelägen om att åter komma i fas.

Bra men ojämn löneutveckling

– visar nya lönestatistiken

Löneutvecklingen för fast anställda psykologer blev förhållandevis bra mellan 2012 och 2013, visar årets lönestatistik. Men det finns stora skillnader inom landet.

Sveriges Psykologförbund skickar varje år ut en löneenkät till samtliga yrkesverksamma medlemmar. Resultaten sammanställs och analyseras, och blir sedan ett viktigt instrument i lönearbetet. Statistiken används dels på central nivå för att följa trender och tendenser, dels på lokal nivå för att den enskilde medlemmen ska se lönenivåer baserade på ålder, utbildning, yrkesgrupp etcetera. Den senaste löneenkäten gäller löneutvecklingen mellan 2012 och 2013 och besvarades av 58,6 procent, vilket motsvarar 4 273 yrkesverksamma psykologer.

Även om löneutvecklingen blev relativt god för landstingsanställda psykologer – den samlade löneutvecklingen hamnade på 4,1 procent – så är skillnaderna mellan olika län stor. I exempelvis Jämtlands län nådde man 7,1 procent i löneutveckling mellan 2012 och 2013, i Värmlands län 6,4 procent och i Östergötlands län 6,3 procent, medan de landstingsanställda i Hallands län hamnade på 2,2 procent, i Västmanlands län 2,7 procent och i Gävleborgs län 2,8 procent.

Nikki Vagnér

För primärvårdsanställda blev löneutvecklingen mellan 2012 och 2013 4,2 procent, för privatanställda psykologer 4,3 procent, statligt anställda 3,5 procent och för psykologer anställda inom Svenska Kyrkan 2,5 procent.

Enkäten finns på Saco Lönesök, som nås via Psykologförbundets hemsida. Saco Lönesök finns från och med i år även som en webbapplikation. Statistiken bygger på utvecklingen för identiska individer per län och arbetsgivare, med samma tjänster och samma typ av arbetsuppgifter som året innan.

Psykologtidningen innehåller i år ingen lönebilaga. Förhandlingschef Nikki Vagnér förklarar varför:

– Vi har av prioriteringsskäl valt bort bilagan då vi anser att den gemensamma satsningen med Saco Lönesök nu har utvecklats så mycket att den kan bidra med betydligt mer information till intresserade medlemmar än vad som är möjligt att ge i den lönebilaga som tidigare följde med tidningen, säger Nikki Vagnér.

PETER ÖRN

– Gick vi med på tvåårsavtal hade vi möjlighet att få högre procent. Vi bestämde oss för att inte acceptera lägre än 4-4,5 procent per år men valde att vara realistiska och inte satsa högre då arbetsgivaren under förhandlingens gång talade om att ge enbart enligt industriavtalet om vi inte kom överens, säger Ylva Nordesjö.

Löneförhandlarna tog dessutom fram

statistik på närliggande landsting som ligger högre i medellön och arbetsgivaren beaktade även den.

– Vi har fortfarande en bra förhandlings-sits då det är svårt att rekrytera och satsar därför på en fortsatt bra utveckling med minst 4 procent och gärna upp mot 5 procent nästa gång, säger Ylva Nordesjö. ●

PETER ÖRN

5 tips för en bra löneförhandling!

♦ **Ha koll på löneläget där du söker jobb** – använd Saco Lönesök för att informera dig

♦ **Bestäm din mållön innan** och ha en prut-mån under förhandlingen

♦ **Var saklig och ha en bestämd förhandlingsstrategi**

♦ **Ange löneanspråk när du vet att tjänsten är din** – bättre förhandlingsläge då

♦ **Ta kontakt med förbundets fackliga företrädare** för mer råd om så behövs

DU SOM HAR ANSTÄLLNING:

5 tips inför lönesamtalet!

♦ **Var väl förberedd** inför samtalet

♦ **Diskutera dina arbetsinsatser** och din prestation i relation till arbets-givarens mål

♦ **Gå igenom anteckningar** från föregående års lönesamtal

♦ **Ta reda på chefens förväntningar** på ditt arbete och utvärderingen av det – utgå ifrån de lönekriterier som gäller

♦ **Om du halkar efter i löneutvecklingen**, ta reda på varför och utforma tillsammans med din chef en handlingsplan för att åtgärda det

Källa: Förhandlingsavdelningen på Sveriges Psykologförbund.

TEMA: LÖNER

Psykologförbundets Maria Lindhe om PTP-enkäten: ”Majoriteten är nöjd med sin PTP”

Vilka anser du vara de viktigaste resultaten från enkäten?

– Mitt övergripande intryck är att majoriteten är nöjd med sin PTP. Den här gången följer vi upp kvaliteten med fler frågor än tidigare, och en majoritet är nöjd med de flesta kvalitetsindikatorer. Det är positivt att fler gör PTP på särskilt inrättade PTP-platser, och att antalet platser inom PTP-programmen ökat i samtliga sektorer, förutom den kommunala.

Maria Lindhe,
professionsansvarig

FOTO: PETER ÖRN

– Många beklagar svårigheterna att förhandla upp sin lön. Svaren vittnar om att psykologerna numera vet att de har rätt att förhandla sin lön. Många har försökt och några få har lyckats. Men resultatet visar en höjning av PTP-lönerna sedan 2009 inom samtli-

ga sektorer utom i den privata sektorn.

– Att närmare hälften anger att arbetsbelastningen varit hög eller för hög är oroväckande. PTP är en utbildningstjänst och det är chefens ansvar att se till att det finns tillräckligt med utrymme för lärandeprocessen. Att många är missnöjda med stödet från sin chef och hade önskat mer handledning förstärker bilden av att en del PTP-psykologer känner sig utelämnade i sin tjänstgöring.

– Resultatet av rapporten styrker uppfattningen att handledningen är det viktigaste inslaget i PTP, och att mycket arbete kvarstår för att stärka handledarna i deras roll med utbildning, handledarnätverk och mer avsatt arbetstid för uppdraget.

Hur arbetar förbundet för att förbättra villkoren för PTP?

– Det är många olika åtgärder, till exempel har vi regelbundna möten med PTP-studierektorer. Det är framförallt de och de lokalt fackliga som arbetar för fler PTP-tjänster och förbättrade villkor. Det skapas allt fler studierektorstjänster i landet, och också fler tjänster inom ramen för PTP-programmen.

– Vi gör en PTP-enkät vartannat år, vi har regelbundna möten med handledarna på behörighetsavdelningen

på Socialstyrelsen, anordnar professionsdagar på universiteten, deltar i PS och har haft några löneworkshops på universiteten – det har troligen bidragit till att några lyckas förhandla upp sin PTP-lön.

– Förbundet ger rådgivning till medlemmar, både till PTP-psykologer och handledare och IHPU erbjuder en PTP-handledarutbildning.

– Psykologförbundet har även tagit fram en handbok i PTP i samarbete med PTP-studierektorer. Den har haft stor betydelse för hur de olika verksamheterna ordnar sina PTP-tjänster. Nu finns även riktlinjer för hur man går tillväga då det finns en risk för underkännande av PTP. ●

CARIN WALDENSTRÖM

ANNONS

Ett komplett psykoedukativt kursmaterial

PEGASUS

PEGASUS är ett komplett psykoedukativt kursmaterial för ökad kunskap om ADHD och hur man bättre kan hantera sin vardag och de utmaningar som ADHD kan innebära.

Kursen genomförs i grupp under åtta tillfällen och är ett bra alternativ som en första psykologisk behandling efter diagnosen.

Läs mer på www.hogrefe.se

HOGREFE

Saco Lönesök nu även som webbapplikation

Skaffa dig de bästa argumenten inför lönesamtalen med hjälp av den bästa lönestatistiken. I **Saco Lönesök**, som nu även finns som en webbapplikation, finns statistik som bygger på 300 000 akademiker i 19 Sacoförbund. Uppgifterna kommer från de olika förbundens löneenkäter och från den parts-gemensamma statistiken som samlats in via arbetsgivare.

Här ges tips om vad du bör tänka på inför ditt eget lönesamtal, hur du använder lönestatistiken i **Saco Lönesök** vid detta samtal, vilken roll utvecklingssamtalen spelar vid lönesamtalet, och annat matnyttigt.

Nu lanseras dessutom en mobilanpassad version av **Saco Lönesök**. Logga in i den mobila versionen av **Saco Lönesök** vid Psykologförbundets hemsida.

Psykolog Marie Swelén, personalchef på Posten Meddelande i Växjö.

Psykolog Marie Swelén, Posten:

”Som personalchef använder jag min psykologiska kompetens”

När Posten Meddelande i Växjö, med 1 300 medarbetare, skulle rekrytera ny personalchef föll valet på en psykolog. Volymerna har minskat och nya krav ställs på medarbetarna, allt från brevbärare till ledningsfunktioner.

TEXT OCH FOTO: PETER ÖRN

I ett vackert gult stationshus från 1860-talet i centrala Växjö sitter ledningsstaben för Posten Meddelande. Det finns inget som vittnar om verksamheten i huset. En skylt med ”Posten” skulle bara leda till oönskade besök av kunder med traditionella postärenden. Sådana faciliteter finns inte längre, vilket i sig kan tjäna som symbol för de stora förändringar som Posten genomgått och fortfarande genomgår.

För personalen innebär utvecklingen nya och ofta högre krav, förändrat ledarskap och mer teamarbete. När

regionchefen på Posten Meddelande i Växjö, Lisbet Karlsson, skulle rekrytera en ny personalchef ville hon därför hitta någon som kunde lyfta upp HR-frågor på en strategisk nivå från att det tidigare mest handlat om ”brandkårsutryckningar”.

– Tidigare har HR-frågor ofta kommit in sent i förändringsprocesser. Nu vill vi lyfta dem till att finnas med tidigt i allt vi gör, inför budgetbeslut, beslut om organisationsförändringar etcetera. Vid sådana beslut är det viktigt att kunna förutse reaktioner på såväl grupp- som individnivå – att veta hur

det mänskliga beteendet fungerar – för att kunna arbeta förebyggande, säger Lisbet Karlsson.

Lisbet Karlsson anser att Posten varit förhållandevis duktig på personalomvårdnad, men att kraven inte minst på cheferna ute i organisationen ser anorlunda ut nu.

– Vi från vår nivå på ledningsstaben har nog curlat för mycket och accepterat att medarbetare ute i organisationen haft mer fokus på det egna arbetet än på verksamhetsnyttan. En viktig uppgift för psykolog Marie Swelén som

personalchef är därför att utveckla ledarskapet, säger Lisbet Karlsson.

– Dessutom finns ofta en rädsla att ta nödvändiga samtal med medarbetare som mår dåligt. Åttio procent av våra kostnader är personalkostnader och då måste cheferna ute i organisationen ta ett större ansvar inte minst för långtidssjukskrivningarna.

Alla medarbetare måste ta ett större ansvar, säger Lisbet Karlsson. En brev-bärare ska exempelvis inte bara sortera och leverera brev, utan även engagera sig i hur verksamheten i stort kan bli bättre genom en förbättrad arbetsmiljö etcetera.

– Vi har tagit bort ansvar från enskilda medarbetare och nu vill vi återföra det igen. Medarbetarskapet ska lyftas till en ny division och även för det är Marie Sweléns psykologiska kompetens viktig. Hon har kunskap om det mänskliga beteendet, hur beslut kan påverka den enskilda individen men också mellanmänskliga relationer, säger Lisbet Karlsson.

Det var inte självklart att tacka ja till erbjudandet att bli personalchef för Posten Meddelande. Marie Swelén har förvisso omkring tio års erfarenhet som psykologkonsult och att arbeta med organisationer och personalfrågor, och har dessutom en specialistutbildning i arbets- och organisationspsykologi. Erbjudandet kom våren 2012, men först till hösten hade hon bestämt sig. I januari 2013 tillträdde hon tjänsten.

– Spontant tycker jag Lisbet var modig som frågade mig. Själv har jag ingen erfarenhet av att psykologer tar på sig rollen som personalchef, vilket också innebär att jag inte haft någon psykologmodell för att forma rollen utifrån. Jag var van att leverera på kundens uppdrag vilket i vissa stycken är likställt med att arbeta på en personalenhet. Som konsult kommer man alltid in i en pågående process medan personalchefsrollen innebär att arbeta med och driva personalprocessen både strategiskt och operativt. Det innebär exempelvis att öka kunskapen om varför vi

Regionchef Lisbet Karlsson och psykolog Marie Swelén, personalchef för Posten Meddelande sedan drygt ett år.

har utvecklingssamtal, och följa upp kvaliteten och effekten av sådana, säger Marie Swelén, och fortsätter:

– Till skillnad mot att som tidigare ofta se till individens behov och styrkor relaterade till arbetets krav ska jag nu främst sätta cheferna, organisationen och affärsnyttan i fokus. Vi på HR-enheten har inget eget rör som vi springer i utan ska tidigt vara delaktiga i alla strategiska beslut som tas i ledningsgruppen.

Nu, drygt ett år senare, har hon fått en klarare bild av sitt uppdrag och betydelsen av psykologisk kompetens i rollen som personalchef. Det fanns från början bland annat enheter i organisationen som inte fungerade bra och Marias uppgift blev att analysera orsakerna och föreslå åtgärder.

– Jag måste försöka förankra mina teorier i ledningsgruppen för att uppnå förändringar. I början när jag förde fram mina idéer kunde det bli dödstryst och det gjorde att jag själv kände mig stressad. Nu har jag förstått att det bara handlar om att man måste få fundera över mina förslag som gestaltar ett annat perspektiv än det man är van vid, eller att jag måste utveckla dessa ytterligare, säger Marie Swelén.

I grunden handlar det om att två olika kulturer möts, tror regionchefen Lisbet Karlsson:

– Vi andra har ingen vana att tänka på det sätt som Marie gör, vi är mycket resultatinkriktade och kunde till en början uppleva Marias resonemang som en omväg. Dessutom har vi en hierarkisk tradition med stabsstyrning och är ovana att tänka i grupp.

Posten Meddelande genomgår just nu en förändring som ska leda till mer arbete i team och att chefer i större utsträckning ska släppa en del av sitt ansvar till medarbetarna. Det handlar både om att få chefer att våga delegera, att tänka "grupp", och att få medarbetarna att vilja axla ett större ansvar.

– Ofta har chefer svårt att tänka i grupp-tankar, att ändra perspektivet från konkreta lösningar på individnivå till ett bredare synsätt. För att arbeta med den frågan har jag bland annat infört handledning. Många hade från början en uppfattning att bara "dåliga chefer" behövde handledning, men efter det att jag bjudit in ett antal chefer utifrån som hade erfarenhet av det, till en workshop och därefter formulerat ett förslag till en strategi för handledning, har handledning blivit ett stöd för chefer i det förebyggande arbetet, säger Marie Swelén.

För att skapa en organisation som bejakar förändringar och utveckling måste man hitta de starka sidorna och bygga vidare på dessa, säger Marie Swelén, och det sättet att tänka liknar det som hon utgått ifrån då hon tidigare i sitt arbetsliv arbetat med enskilda individer.

Jag har tidigare i mitt yrkesliv bland annat arbetat med funktionshindrade personer, då det också handlade om att fånga upp de starka sidorna och det som fungerar. Men i en stor organisation är det många fler aspekter att ta hänsyn till. Det gäller att inte fastna i ett individperspektiv, utan se bredare till hela gruppen och organisationen, och ha ett arbetsgivarperspektiv. Det är

ett perspektiv som många psykologer inte är vana vid, man ser ofta på individen utifrån ett individperspektiv, inte utifrån grupp- eller organisationsperspektivet, säger Marie Swelén.

HR-enheten vid Posten Meddelande i Växjö har ett flertal medarbetare och som chef för enheten arbetar Marie Swelén till största delen med strategiska frågor i ledningsstaben. Just nu handlar det bland annat om olika aspekter kring implementeringen av ett bemanningsföretag och teambaserat arbetssätt i verksamheten. Men hon kan även utgöra ett stöd för chefer ute i organisationen som exempelvis planerar ”svåra samtal” med enskilda medarbetare.

ska genomföras så att det blir en bra dialog, säger Marie Swelén, och fortsätter:

– Jag vet utifrån min erfarenhet som konsult att många chefer tycker att den typen av samtal är svåra och känsliga att genomföra. Som psykolog har jag en bra kunskap och erfarenhet av samtal med människor oavsett vad samtalet ska handla om.

När det rör sig om mer tidskrävande insatser för enskilda medarbetare, kanske vid alkoholproblematik eller rehabiliteringsinsatser, är det oftast någon av Marie Sweléns medarbetare på HR-enheten som ansvarar för ärendet.

– Då kan jag fungera som handledare för dem, och utifrån olika scenarier fö-

ganisation, grupp och individ. De problem som uppkommer handlar oftast om gruppen, inte enskilda individer.

– För mig är den främsta drivkraften att få föra ut och använda den psykologiska kunskapen om arbets- och organisationspsykologi, om gruppdynamik och liknande, säger hon.

Hon är den enda personalchef som är psykolog inom Posten Meddelande, som finns i tio regioner och har lika många personalchefer

– Jag har inte fått någon fråga från de övriga personalcheferna om min bakgrund, vilket jag funderar över ibland. Jag tror det handlar om ovanan att ha tillgång till psykologisk kompetens.

Regionchefen Lisbet Karlsson är nöjd med valet av en psykolog som personalchef, även om hon mötte en del motstånd och misstänksamma frågor då hon först föreslog det.

– En och annan höjde på ögonbrynen och jag fick till och med frågan: ”Hur kommer det att kännas att bli analyserad varje dag du kommer till jobbet?”, säger Lisbet Karlsson, och fortsätter:

– Många av oss har lite svårt att vända oss till en psykolog för att be om hjälp, det uppfattas som lite suspekt. För min egen del kändes det inte konstigt, kanske för att jag har personlig erfarenhet av att få hjälp av en psykolog. För Posten Meddelande är grupp- och ledarskapsutveckling en förutsättning för att verksamheten ska överleva och utvecklas. ●

”Som psykolog har jag en bra kunskap och erfarenhet av samtal med människor oavsett vad samtalet ska handla om”

Marie Swelén

– Det kan röra sig om personer som inte följer regler och avtal, som ständigt kommer försent till arbetsplatsen, eller någon som mår psykiskt dåligt. Då kan jag utgöra ett stöd till den chef som ska utföra samtalet, skapa mod och hjälpa till med planeringen för hur samtalet

reslå åtgärder så att det inte bara stannar vid en punktinsats.

Som personalchef tycker Marie Swelén att hon på ett bra sätt får användning av sin psykologiska kompetens om kopplingen mellan arbetslivets förutsättningar och krav, och mellan or-

Forskningsnotis

Ökad risk för självmord efter huvudskada

Personer som överlever efter kraftigt våld mot huvudet löper tre gånger ökad risk att senare i livet begå självmord jämfört med normalbefolkningen. Det visar en ny studie från Karolinska institutet.

Även risken att dö i nya allvarliga skador är förhöjd. De skador som undersöktes var efter kraftigt slag mot huvudet

och som lett till skallbensfrakturer, inre blödningar eller medvetslöshet längre än en timma.

Över 200 000 drabbade ingick i studien, och de jämfördes med såväl syskon som över två miljoner kontrollpersoner i normalbefolkningen.

En av forskarna bakom studien, professor Niklas Långström, uppger att resul-

taten visar hur viktigt det är att vårdpersonal är särskilt uppmärksam på patienter med hjärnskador, det som kallas TBI, (traumatic brain injury) och deras tecken på depression, missbruk och andra behandlingsbara psykiatriska störningar.

Vad som orsakar överrisken är oklart. Förklaringen kan

vara att de drabbade skadat delar av hjärnan som har betydelse för bedömningsförmåga, beslutsfattande och risktagande. Många av de drabbade fick även en psykiatrisk diagnos efter sin skada.

Studien är publicerad online i *Jama Psychiatry* den 15 januari 2014. ●

LEDAREN

Anders Wahlberg, psykolog och förbundsordförande

FOTO: RENATO TAN

Ett lönsamt arbete

När vi fått ta del av lönestatistiken för 2013 kan vi glädja oss åt att vi psykologer som kollektiv har haft en god löneutveckling. Det är också en trend som håller i sig och som pekar i rätt riktning. Nöjda ska vi inte vara och arbetet måste fortsätta då vi fortfarande inte har löner som ligger i paritet med den nytta som vår kompetens tillför inom olika områden.

Jag känner mig övertygad om att sifferlösa avtal, där lönen sätts i dialog med chefen, gynnar oss som grupp. Det minskar risken för att arbetsgivaren låser sig vid en procentnivå och ger dig möjlighet att själv motivera och förhandla fram ett bra utfall. Förhandling handlar i mångt och mycket om psykologi och det här är ett tillfälle där jag tycker att vi kan använda vår psykologiska kunskap för egen vinning.

Jag vill också passa på att berömma de fackliga förtroendemän vi har lokalt som arbetar med att bevaka att löneprocessen fungerar som det är tänkt utifrån avtalet. Vi vet att det fortfarande, på vissa håll, finns brister hos arbetsgivaren men med ert idoga arbete kommer det att fungera bättre och bättre.

Kanske kan bristen på psykologer

också påverka lönenivån i en positiv riktning. Ibland kommer det från medlemmar ett önskemål om att vi som förbund ska verka för att hålla nere antalet utbildningsplatser för att påverka tillgången och därmed också lönen. Vi har valt att inte ta det steget då många be-

”Kanske kan bristen på psykologer påverka lönenivån”

höver vår hjälp. Dessutom finns det en risk att arbetsgivaren väljer att besätta tjänster med andra kompetenser.

Trots att det ser ut som det gör i dag vad gäller tillgång till psykologer är det viktigt att vi noggrant följer utvecklingen. I vårt södra grannland Danmark ligger oron för en ökad arbetslöshet bland psykologer nära. Under de närmaste tio åren kommer antalet psykologer i Danmark att öka med 40 procent. För att hantera detta har de startat ”Psykologkampanjen” som har till mål att bredda antalet områden som psykologer arbetar inom.

Vi behöver inte en psykologkampanj hos oss i dag men jag hoppas att vi alla

funderar på nya arbetsområden för psykologer.

Psykologer och psykologers kunskap behövs bland annat inom arbetsmiljö, säkerhet, samhällsutveckling, produktutveckling, koppling mellan människa och maskin och förhandling. Inom alla områden som berör människan och människans beteende finns behov av psykologisk kunskap. Vi får hjälpas åt redan innan det blir ett överskott på psykologer att hitta nya områden och våga söka arbeten inom icke-traditionella psykologområden.

Ett område som inte är nytt men där det behövs psykologisk kunskap är bland chefer. Jag har svårt att tänka mig en bättre bas att vara ledare än psykologutbildningen. Varför inte fler psykologer söker sig till ett arbete som chef vet jag inte. Det kan bero på att psykologarbetet är så roligt att man inte vill släppa det, att lönen för chefer inom offentlig sektor ibland är lägre än för psykologer, men det kan även bero på en osäkerhet kring chefskap.

Jag hoppas att fler psykologer tar högre chefspositioner med högre lön. Då kommer dessutom lönestatistiken att bli än bättre i framtiden.

ANDERS WAHLBERG

NYTT FRÅN FÖRBUNDET

Psykologförbundet har

10 838medlemmar
i mars 2014

Almedalen 2014

I år medverkar förbundet i flera aktiviteter i Almedalen, bland annat med seminariet ”Den glömda gruppen i arbetslivet – utloggad eller aldrig inloggad” och Psifos seminarium om maxtak i förskolan. Vi bjuder in politiker till ”Psykisk hälsa på 4 minuter – när partiet själv får välja” och har bokfrukost tillsammans med Natur & Kultur.

Mer info: www.psykologforbundet.se

**Policy om Evidens-
baserad psykologisk
praktik finns på:
[www.
psykologforbundet.se](http://www.psykologforbundet.se)**

Nya riktlinjer om PTP

De flesta psykologer genomgår sin PTP-tjänstgöring utan större problem och är väl förberedda för psykologyrket. Men för vissa blir PTP-tjänstgöringen en utmaning, några riskerar till och med att få sin tjänstgöring underkänd. Psykologförbundet menar att det är viktigt att identifieringen av dessa PTP-psykologer sker tidigt,

och att olika stödåtgärder vidtas. Om detta handlar de riktlinjer som beslutades av förbundsstyrelsen.

Läs riktlinjerna
på www.psykologforbundet.se

På gång hos Etikrådet

Etikrådet träffas 8-9 maj i Göteborg, 29 augusti i Helsingborg och 24 november i Stockholm. Vid behov lägger man även in telefonkonferenser.

Dessutom är Sverige i år

värdland för det årligen återkommande gemensamma mötet för samtliga Nordiska psykologförbunds etikråd. I år kommer det mötet att hållas 25-27 september i Stockholm.

Välkommen till
Psykologförbundets monter!

Båda mäsadagarna under PS14 finns vi på plats för att svara på frågor och vara din naturliga träffpunkt! Möt dina representanter i Studeranderådet.

"Jag blev medlem i Psykologförbundet för att jag tyckte att det är väldigt roligt för alla gemensamt. Det känns bra att ha en plats för att diskutera och påverka inom sitt område och profession och bidra till att göra förhållanden till bättre för alla."

Jessica W. Hultman

Vår Studeranderådetts ordförande
Anna Whitman och Johanna Olsson
i Psykologförbundets monter

Psykologförbundet på PS 14

Möt också några av Psykologförbundets yrkesföreningar i vår monter.

Nyheter från kansliet

Nikki Vagnér blir från och med 1 april förbundets chefsjurist och lämnar därmed sin tjänst som förhandlingschef.

Hon får ansvar för professionsjuridiska frågor efter Camilla Damell.

Nikki Vagnér kommer även framöver att ha ansvar för vissa arbetsrättsliga frågor, bland annat chefsfrågor och rådgivning till ombudsmännen i vissa ärenden.

Dessutom kvarstår hon i uppdraget som löneavtalsförhandlare för AkademikerAlliansen.

Förhandlingsavdelningen får förstärkning med en ny ombudsman, **Jenny Wahlbäck**, som bland annat har arbetat som biträdande jurist på en advokatbyrå.

Hon blir ansvarig ombudsman för de norra delarna av landet från Värmland räknat.

Linda Solberg är föräldraledig från 1 april och i **jouren vikarierar Lisa Sandén**.

Lisa Sandén är jurist och kommer närmast från ett företag där hon arbetat som rekryteringskonsult.

Ombudsmannajouren byter nu skepnad till en medlemsjour – vilket innebär ett bredare uppdrag och Lisa Sandén blir medlemsrådgivare.

Medlemsjouren är den naturliga kontaktvägen in till förbundet för både medlemmar och förtroendevalda. Rådgivarens uppdrag blir att stötta förtroendevalda i förhandlingsärenden och ge lönerådgivning och stöd till medlemmar men också vägleda i frågor som rör specialtordningen, profession och PTP.

Med god kunskap om förbundets erbjudande och organisation kan medlemmar här få hjälp med enkla ärenden samt korrekta hänvisningar till rätt handläggare.

För Nytt från förbundet svarar press- och informationsansvariga
Susanne Bertman:
susanne.bertman@psykologforbundet.se

FRÅGA OMBUDSMANNEN

Har du en fråga om anställning, arbetsmiljö eller avtal?

Mejl: redaktionen@psykologtidningen.se

FOTO: RENATO TAN

"Vad innebär en varning?"

FRÅGA:

Jag jobbar som skolpsykolog i en kommun. På grund av hög arbetsbelastning har jag kommit efter med journal- och remisshantering. Min arbetsgivare säger nu att man vill ge mig en varning, vad innebär det?

SVAR:

En varning är en disciplinär åtgärd om en anställd gjort fel eller varit försumlig i tjänsten. Här vilar ett stort ansvar på din arbetsgivare att se till att det finns tydliga regler och rutiner som är kända för dig, då de måste kunna påvisa att du har brutit mot någon regel eller rutin. Varningen kommer att finnas med i din personakt så länge din anställning består och kan komma att väga tungt om din arbetsgivare i framtiden vill säga upp dig av personliga skäl. Den kan också komma att skrivas in i ditt tjänstgöringsbetyg.

Vi har den senaste tiden fått flera underättelser om varningar. Vi vill därför informera dig och andra psykologer att det är viktigt att lyfta arbetssituationen med er arbetsgivare. Ni måste meddela om ni kommer efter med arbetet i god tid, så chefen slipper få en överraskning när det har blivit alldeles för stora konsekvenser.

Din arbetsgivare har det övergripande arbetsmiljöansvaret och ansvarar även för att du ska ha en dräglig arbetsmiljö. Är ni underbemannade eller om ni av någon anledning har fått en arbetstopp som gör att ni kommer efter i arbetet rekommenderar jag att ni informerar chefen. Det är chefen som ansvarar för att hitta lösningen på problemen. Ni kanske ska utöka antalet tjänster, ta bort arbetsuppgifter eller stänga för nya ärenden, så att ni får möjlighet att jobba ifatt.

I Lagen om medbestämmande (MBL) regleras att en arbetsgivare måste ha stöd i lag eller kollektivavtal för att meddela en varning. I vårt avtal med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) finns det reglerat, så kommunen har stöd i kollektivavtal för att meddela en varning. Men innan de meddelar en varning ska du ges tillfälle att yttra dig och Sveriges Psykologförbund ska underrättas om den tilltänkta åtgärden.

Vi har rätt till överläggning i frågan och ska påkalla den senast sju kalenderdagar efter det att underrättelsen mottagits. Det ligger i sakens natur att de faktiska omständigheterna i samband med en förseelse måste vara objektivt och omsorgsfullt utredda innan arbetsgivaren fattar beslutet om bestraffning. Varningen får inte meddelas

godtyckligt, utan det måste vara fråga om fel eller försummelse.

Många gånger är en varning en alltför drastisk åtgärd att ta till direkt. Någon form av upptrappning är att föredra. Från det dagliga samtalet till en tydlig muntlig tillrättavisning. Blir det inte bättring så kanske det är befogat att chefen gör den anställde uppmärksam på brister som behöver rättas till genom en skriftlig erinran, vilket är en påminnelse om att arbetstagaren har

"En varning är inget att ta lätt på och en arbetsgivare har ett stort arbetsmiljöansvar"

vissa skyldigheter och åtaganden som följer av anställningsavtalet och är inte en disciplinpåföljd som en varning är. Först därefter känns det rimligt att chefen varnar om ingen förbättring sker.

Hoppas du fått en förklaring till vad en varning är och att det är viktigt att påtala för chefen om arbetsbelastningen är för hög. En varning är inget att ta lätt på och en arbetsgivare har ett stort arbetsmiljöansvar.

LEIF PILEVÅNG
Ombudsman

På gång i Psykologförbundet

Vi finns på
www.psykologforbundet.se

KALENDARIUM

Mars	
Seniorer, västra	26
April	
Seniorer, norra, <i>musikalisk salong</i>	1
Neuropsykologers förening, <i>föreläsning</i> , Lund	2
Neuropsykologers förening, <i>föreläsning</i> , Lund	8
Seniorerna, södra, <i>föreläsning</i>	10
Seniorer, östra, <i>föreläsning</i>	24

PSYKOLOG- & YRKESFÖRENINGAR

Seniorpsykologerna

Kallelse till årsmöte i Seniorpsykologerna

Tid: 9 maj 2014 kl 16.00.

Plats: Institutionen för psykologi, Haraldsgatan 1, Göteborg.

Mer info: i SeniorPsykologen i april.

PSYKOLOG- & YRKESFÖRENINGAR

Seniorpsykologerna

Seniorer, norra:

Vad: Musikalisk och litterär salong i hemmiljö.

Värdar: Alf Gabrielsson och Hans Åberg

Tid: I april, kontakta värdarna för info om tider.

Seniorer, södra:

Vad: "Föräldrar-förskola. Historiska ambitioner och nutida dilemman". Professor Ingegerd Broman-Tallberg.

Tid: Tors 10 april, kl 15.30–17.00.

Plats: Rum P 206, Institutionen för psykologi, Lund.

Seniorer, östra:

Vad: "Konsten att rädda liv – att förebygga självmord."

Föreläsare: Ullakarin Nyberg, cancerläkare, psykiater och forskare.

Tid: Tors 24 april, kl 16.45.

Plats: Psykologförbundets lokaler, Vasagatan 48, Stockholm.

Var och en tar med sig något att äta. Vin finns till självkostnadspris.

Sveriges Neuropsykologers förening

Vad: Årets föreläsare: Stefan Hansen, professor i biologisk psykologi vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet, föreläser om "Hjärnans individualitet".

Tid: 2 april, kl 13.00 -16.00.

Plats: Stadshallen, Stortorget 9, Lund.

Anmälan: Görs på hemsidan: www.neuropsykologi.org

Kostnad: medlem: 200 kr, icke-medlem: 350 kr. Priset inkluderar kaffe.

Vad: Eva Bergqvist, psykolog och Ida Bolanowski, psykolog, på Barn- och ungdomssmårtenheten (BUSE) föreläser om: "Att jobba med långvarig smärta hos barn".

Tid: 8 april, kl 15.15-16.30.

Plats: Sal M138, Hus M, Psykologisk institutionen, Lunds universitet.

Kostnadsfritt.

Här hittar du alla som arbetar inom Sveriges Psykologförbund

Serviceområden:

■ **Förhandlingar/arbetsrätt**
08-567 06 400

■ **Professionsjuridik**
08-567 06 400

■ **Profession**
08-567 06 400

■ **Information**
08-567 06 400

■ **Organisation, administration**
Ansökan om medlemskap, 08-567 06 430
Medlemsregister, 08-567 06 430
Medlemsförsäkringar, 08-567 06 407
Organisation, stadgefrågor m m,
08-567 06 407

■ **Psykologföretagarna**
08-567 06 460

Kansli

■ **Postadress:** Box 3287, 103 65 Stockholm

■ **Besöksadress:** Vasagatan 48

■ **Telefon:** 08-567 06 400
Vaxeln öppen: 8.30–12 och 13–17 (fred – 16.30)

■ **E-post:**
post@psykologforbundet.se

■ **E-post till personal:**
fornamn.efternamn@psykologforbundet.se

■ **Fax:** 08-567 06 499.

■ **Psykologförbundets hemsida:**
www.psykologforbundet.se

■ **Plusgiro:** 373267-4
Bankgiro: 767-2066

■ **Direktnummer till personalen:**
Susanne Bertman, 08-567 06 413,
mobil 070-96 76 413,
press- och informationsansvarig.

Carl Johan Brunnerbäck, 08-567 06 454, assistent.

Lena Busck, 08-567 06 414, ombudsman.

Berit Emilsson, 08-567 06 404, assistent.

Carl-Axel Holmberg, 08-567 06 414, tjänstledig.

Maria Lindhe, 08-567 06 477, professionsansvarig.

Thomas Lindgren, rektor specialutbildning.

Peter Lundgren, 070-694 27 28, webb-redaktör.

Mahlin Lenerius, 08-567 06 407, förbunds-sekretärer.

Leif Pilevång, 08-567 06 410, ombudsman.

Örjan Salling, 08-567 06 441,
mobil 0709-67 64 41, förbundsdirektör.

Lisa Sandén, 08-567 06 408, medlems-rådgivare.

Linda Solberg, tjänstledig.

Emily Storm, 08-567 06 406, ansvarig för Psykologguiden.

Nikki Vagnér, 08-567 06 412, chefsjurist.

Jenny Wahlbäck, 08-567 06 405, ombudsman.

Kristina Wallin, 08-567 06 475, assistent.

Förbundsstyrelsen

■ **E-post till förbundsstyrelsen:**
fornamn.efternamn@psykolog.net

Anders Wahlberg, ordförande,
08-567 06 401, 0709-67 64 01.

anders.wahlberg@psykologforbundet.se
Kerstin Twedmark, 1:e vice ordförande,
0708-55 48 87, kerstin.twedmark@telia.com

Ulrika Sharifi, 2:e vice ordförande
0730-98 22 20, ulrika.sharifi@liv.se

Thomas Drost, thomas.drost@psykolog.net
0737-02 47 70

Björn Hedquist, bjorn@hedquist@kbtinstitutet.se, 08-644 91 80.

Patrik Holmberg, holmberg.patrik@gmail.com, 0737-39 26 23.

Martina Holmbom, martina.holmbom@jll.se, 0660-51 1175.

Kristina Pollack, pollack.kristina@gmail.com, 08-767 82 29.

Magnus Rydén, magnus.ryden@arbetsformmedlingen.se, 070-395 55 569.

Anna Sandell, anna.sandell@stenungsund.se, 030-420 119.

Sara Renström, sara.renstrom@hotmail.com, 073-720 46 46 studerandedamot.

Per Fallén, falleniusper@gmail.com, 073-98 21 661 studerandedamot.

Förhandlingsansvariga

www.psykologforbundet.se/facklig-information

Etikrådet

Kristina Taylor, ordförande,
0760-08 86 53.

Ann-Christine Cederquist, vice ordförande,
0706-24 63 53.

Birgitta Johansson Niemelä,
018-611 42 84.

Seppo-Matti Salonen, 031-747 89 63.

Anita Wäster, 010-487 07 21.

Bo Hejlskov Elvén, 040-12 51 13.

Specialistrådet

Håkan Nyman, ordförande,
0704-92 11 70,
hakan.nyman@neuropsykolog.com

Carl Åberg, arbets- och organisationspsykologi, 018-471 79 86.

Mats Leffler, klinisk psykologi,
031-21 88 11.

Ingela Palmér, pedagogisk psykologi,
0730-97 89 04, ingela.palmer@live.se

Studeranderådet

Johanna Olsson, delat ordförandeskap.
Annie Whittam, delat ordförandeskap.

Vetenskapliga rådet

Lennart Melin, ordförande,
lennart.melin@psyk.uu.se

IHPU – psykologutbildarna AB

Box 3287, 103 65 Stockholm.
E-post: ihipu@psykologforbundet.se
VD: Örjan Salling, 0709-67 64 41

Henrik Johansson, 08-567 06 409,
utbildningsledare.

Berit Emilsson, 08-567 06 404, assistent.

Psykologföretagarna

Box 3287, 103 65 Stockholm
psykologforetagarna@psykologforbundet.se, 08-567 06 460
Hemsida: www.psykologforetagarna.se

STP – stiftelsen för tillämpad psykologi

Box 3287, 103 65 Stockholm
Eva Bergvall, 0707-61 20 26,
eva.bergvall@stadshuset.goteborg.se

Gästredaktör Gunilla Guvå

Här inleds en ny forskningsserie i tre delar om psykologi och skola. Den ska lyfta fram forskningsbaserad kunskap som psykologer kan bidra med, för att om möjligt få till en mer fördjupad analys och nyanserad diskussion om hur skolan som organisation kan hantera den uppgift den är satt att göra: att skapa en skola som gör det möjligt för alla

elever att nå skolans kunskapsmål utifrån sina olika förutsättningar.

Gästredaktör Gunilla Guvå är fil.dr i psykologi och psykolog med specialistkompetens i pedagogisk psykologi. Hon har under många år varit svensk redaktör för *Nordic Psychology* och är biträdande ordförande i Psykologförbundets vetenskapliga råd (VR).

Skolpsykologi på vetenskaplig grund

För att förändra skolans elev- och skolhälsovård från ett "vård-" till ett "elevhälsoperspektiv" i enlighet med skollagens intentioner är det nödvändigt med kunskap om hur skolan kan arbeta på individ-, grupp- och organisationsnivå. Detta är kunskaper som psykologerna har, skriver psykolog Gunilla Guvå, gästredaktör för forskningsserien *Psykologi och skola*.

Politiker – gör inte skolan till en politisk valfråga. Det skriver Gunnel Colnerud, psykolog, tidigare skolpsykolog och professor vid Linköpings universitet i *DN Debatt* (11 okt 2013).

Ja, skolan är, och har väl alltid varit, föremål för åsikter av olika slag men tycks idag mer än någonsin vara utsatt för en debatt om sina fel och brister och hur man ska komma tillrätta med dem.

Psykologer har som lagstadgad yrkesgrupp i skolans elevhälsa såväl möjlighet som ansvar för att bidra med kunskap om hur skolan som organisation ska kunna skapa förutsättningar för alla barns lärande och utveckling. Kunskap som bygger på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, vilket skolan mer än någonsin verkar vara i stort behov av för att nå sina mål.

Enligt den nya skollagen ska elevhälsan främst

arbeta hälsofrämjande och förebyggande, det vill säga insatser på mer generell nivå utifrån ett salutogent perspektiv med fokus på hälsa och lärande i enlighet med WHO:s definition av psykisk hälsa. När det gäller insatser på individnivå ska de också utgå från det friska, och åtgärder inriktas på att undanröja det som hindrar eleven i dess lärande och utveckling. I ett forskningsprojekt om elevhälsa konstateras dock att även om detta synsätt delas av alla som arbetar i skolan, utgår praktiken mer från ett patogent perspektiv med fokus på ohälsa och avvikelser hos eleven (Guvå, 2010, 2013; Hylander, 2011). Praktiken rimmar således illa med retoriken.

Detta gäller dock inte bara svensk skolpsykologi utan är även ett internationellt fenomen. I en artikel om den uppgift skolan står inför i *School Psychology Review* konstaterar Susan Sheridan

”En högkvalitativ skola och förskola är gynnsam för alla barns lärande”

och Tony Gutkin (2000) att skolpsykologer fortsätter att såväl fråga som svara på fel frågor, och att göra fel saker av fel skäl genom att nästan enbart fokusera på patologiska faktorer hos barnet. Och det var också det som framkom i nämnda forskningsprojekt om elevhälsa: att elevhälsans insatser inriktades på att hitta orsaker till barnets svårigheter hos barnet eller i familjen istället för att svara på frågan vad som hindrade barnet att nå skolans kunskapsmål och hur dessa kunde åtgärdas inom ramen för skolans uppdrag.

För att förändra skolans elev- och skolhälsovård från ett ”vård-” till ett elevhälsoperspektiv i enlighet med skollagens intentioner tycks det inte räcka med lagar och föreskrifter om den

nya elevhälsans inriktning och mål. Det är också nödvändigt med kunskap om hur skolan kan arbeta på både individ-, grupp- och organisationsnivå för att förverkliga dem och kunna omsätta retorik till praktik. Detta är kunskaper som psykologer har och kan bidra med förutom kompetens att hjälpa organisationen att förstå och hantera det som hindrar den att klara den uppgift de står inför. Bland annat kan det handla just om bristande kompetens som gör uppgiften för svår att omsätta i praktiken.

Lärande och psykisk hälsa går hand i hand

Syftet med denna artikelserie om skolan är att redovisa forskningsbaserad kunskap på både individ-, grupp- och organisationsnivå, och som kan ha relevans i detta sammanhang. Väl medveten om att dessa olika nivåer påverkar och påverkas av varandra, väljer jag ändå att skilja ut dessa i olika artiklar som dock har det gemensamt att det handlar om vad som främjar den enskilda elevens utveckling och lärande och vad som sätter käppar i hjulet för dessa processer på individ-, grupp- och organisationsnivå. Exempelvis vet vi att en högkvalitativ skola och förskola är gynnsam för alla barns lärande och fungerar som en skyddsfaktor för barn i så kallad riskzon eftersom lärande och psykisk hälsa går hand i hand, vilket visade sig i den systematiska översikt som Kungliga Vetenskapsakademien (KVA) utförde 2010 (Gustafsson m.fl. 2010).

En bra skola är således i sig såväl hälsofrämjande som förebyggande. Lennart Grosin, psykolog och docent i pedagogik, visar i sin forskning om effektiva skolor att ”skillnader mellan skolor med avseende på elevers prestationer, sociala anpassning, självkänsla och attityder inte kan förklaras

av deras sociala bakgrund, tidigare kunskaper eller skickligheten hos deras lärare. Allt tyder på att den enskilda skolan spelar en avsevärd roll för prestationsnivån för samtliga elever även sedan man tagit hänsyn till elevernas förkunskaper” (Grosin, 2010). Vid jämförelser mellan bästa och sämsta skolor har ett antal egenskaper och handlingsmönster som utmärker det pedagogiska och sociala klimatet i effektiva skolor visat sig bland annat vara:

- Ett tydligt, visionärt, kraftfullt och pedagogiskt ledarskap från rektors sida som prioriterar skolans kunskapsmål, utvärderar elevernas resultat och tar ansvar för undervisningskvaliteten i skolan.
- Utvecklat samarbete mellan skolledning och lärare, och mellan lärarna, om mål, innehåll i undervisning och fostran.
- Höga förväntningar på elevernas resultat och anpassning med utgångspunkt från att alla kan nå målen och att skolans och undervisningens kvalitet är avgörande för om de gör det, inte deras sociala eller ännu mindre deras etniska bakgrund.
- Uppmuntran och belöning för bra arbete.
- Positiva relationer mellan lärare och elever som bygger på ömsesidig respekt och ett elevfokuserat förhållningssätt för att tillgodose elevernas mänskliga och sociala behov i skolan.
- Gemensamma sociala spelregler samt ordning och reda utan förtryck.
- Lärare som uppträder som förebilder och auktoriteter.
- Samarbete skola och föräldrar om det enskilda barnet.

Grosin menar att det framförallt handlar om djupt liggande värderingar och förhållningssätt hos skolledning och lärare om vad skolan är till för, vilken roll den kan ha och spela i barns och ungdomars utveckling och hur relationerna mellan lärare och elever bör utformas (Grosin, 2010).

Att det sociala och pedagogiska klimatet kan påverkas och förändras i en skola visar en studie av Nossebro skolan i Västra Götaland, som från att ha rankats bland de sämsta enligt SKL (Sveriges kommuner och landsting) till att bara tre år senare bli näst bäst (Dolan & Grosin, 2012). En slutsats som dras är vikten av rektors pedagogiska ledarskap för skolutveckling – skolans kultur – där författarna hänvisar till McGuilchrist (1997) som menar att kulturen i en organisation visas på det sätt som dess medlemmar känner, tänker och agerar.

En avgörande attitydförändring gällde bland annat synen på elevers förmåga att uppnå positiva studieresultat, där ökad tilltro till denna förmåga visade sig ha stor betydelse för elevernas prestationer. Detta stämmer också överens med annan forskning, som visat att skolans och föräldrars förväntningar på eleven har avgörande betydelse för hur de presterar i skolan (Hattie, 2008).

En annan förändring som noterades var också tydligare regler avseende social interaktion mellan lärare och elever som gör det möjligt att snabbt identifiera vilka elever som inte följer dessa regler. Vikten av att tidigt identifiera normbrytande beteenden i barndomen har bland annat Andershed & Andershed visat i sin forskning (2005). Att uppmärksamma och åtgärda sen ankomst hos yngre elever för att förhindra senare skolfrånvaro, skulle exempelvis kunna ses som en viktig förebyggande insats inom ramen för skolans uppdrag.

Främsta uppgiften att vara hälsofrämjande

Som nämnts ovan är Elevhälsans främsta uppgift enligt den nya skollagen, att arbeta hälsofrämjande och förebyggande. Varför det inte, trots samstämmighet mellan skolans olika professioner om detta, är något som prioriteras i praktiken är något som borde utforskas närmare. Att inte skilja mellan förebyggande och hälsofrämjande insatser är enligt Antonovsky, som myntat begreppet salutogent, inte heller ovanligt, men enligt honom utgår de från två helt skilda perspektiv. Det förstnämnda från ett patogent och det sistnämnda från ett salutogent perspektiv. Han exemplifierar detta med en bild av en å, som man med ett förebyggande tankesätt arbetar för att hindra icke-simkunniga från att ramla i, medan man med ett salutogent tänkande menar att alla människor befinner sig i denna å och därför måste lära dem att simma. Även i vår forskning talade man ofta om hälsofrämjande och förebyggande insatser som om det vore samma sak. Anledningen till detta menar Antonovsky är att det inte finns teorier eller kartor som ger vägledning för ett salutogent arbetssätt. Så om det är något som skolans psykologer skulle kunna bidra med så är det just kunskap om

vad som främjar hälsa och lärande i skolan som organisation. Hur skapar man lärande miljöer? Vad kännetecknar en lärande organisation? Vad påverkar skolklimatet som den jordmån elever och skolpersonal ska verka och utvecklas i och hur implementeras och omsätts denna kunskap i skolan?

En annan nivå att ta hänsyn till är den samhällslika. Vilken roll har/ska skolan ha i ett samhälle. Ska den vara traditionsbärare eller samhällsutvecklande? Vid övergången från jordbrukssamhället till industrisamhället förutsattes en förändring av skolan, som bland annat 1946 år skolkommision hade i uppgift att utreda (SOU, 1948:27). När detta skrivs har regeringen just beslutat om en ny skolkommision, som man hoppas ska ge svar på orsaken till den svenska skolans kris. Kanske är det så enkelt som att dagens skola spelat ut sin roll som kunskapsförmedlande institution i det nya kunskapssamhället. I stället för att lappa och laga den gamla skolan, kanske det behövs något helt nytt?

Kanske är det inte om och hur elever når skolans nuvarande kunskapsmål som ska bedömas utan det som redan Barnstugeutredningen såg som förskolans uppgift: att lära barn att lära. Modern utvecklingspsykologi (Stern m.fl.) har visat att barn inte kommer till världen som oskrivna blad utan som lärande varelser. Annars skulle de inte överleva. Frågan blir då hur vi får barn att fortsätta att lära och framförallt hur vi ser till att de inte slutar lära. Även om de flesta barn i dag inte slutar skolan, så är det många, som en rektor uttryckte det, som slutat lära i skolan.

Vad som gör barn lärande är kunskap som skolan behöver redan i dag för att kunna svara på hur en skola för såväl dagens som morgondagens elever ska kunna ge förutsättningar för och lägga grunden till ett livslångt lärande och (kunskaps-) utveckling. Och som jag ser är det en uppgift för den pedagogiska psykologi, som för detta ändamål också behöver utvecklas som en egen disciplin inom ramen för psykologins kunskapsområde. ●

GUNILLA GUVÅ,
Psykolog och gästredaktör

REFERENSER:

Andershed A-K, Andershed H. (2005). Normbrytande beteende i barndomen: Vad säger forskningen? Institutionen för beteende- social- och rättsvetenskap. Örebro universitet.
Dolan T, Grosin L. (2012). Det finns bevis för en verklig och genuin förbättring vid Nossebro skolan. I: *Grundskolan 50 år*. C. Isaksson (red.) Lärarnas Riksförbund.

Grosin L. (2003). Forskning om framgångsrika skolor som grund för skolutveckling. I: Berg G, Scherp HÅ, Eds. *Skolutvecklingens många ansikten*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling; 2003.
Grosin, L. (2010). Sammanfattning av forskningen om det pedagogiska och sociala klimatet (PESOK) i effektiva skolor. Pedagogiska institutionen. Stockholms universitet.

Gustafsson J-E, Allodi M. Westling, Alin Åkerman, et al. (2010). School, learning and mental health. A systematic review. Stockholm: Kungliga Vetenskapsakademien, Hälsovetenskapliga kommittén.
Guvå G. (2013). Elevhälsans retorik och praktik. Skolverket.
Hylander I. (2011). Professionals' representations of multi professional services to schools. Final report on the "student

health" project. Stockholm: Vetenskapsrådet www.cefam.se
McGilchrist B, Myers K, Reed, J. (1997). *The Intelligent School*. Paul Chapman Publishing Ltd.
Stern D. (1999). Spädbarnets interpersonella värld. Stockholm, Natur och Kultur.

Münchausen by Proxy

– *en mor-barnrelation som gått över styr*

Myten om "den goda modern" är djupt rotad i vår kultur. Att misstänkliggöra en förälder för ett barns sjukdomstillstånd går också emot allt vad psykologer arbetat för gällande föräldramedverkan i vården. Men 1 av 200 000 barn har symtom som orsakats av en förälder med så kallad Münchausen by Proxy (MBP) visar en brittisk studie. Psykolog **Kati Falk** vid Barnkliniken vid Skånes universitetssjukhus, Lund, ger här en forskningsöversikt.

Sedan begreppet *Münchhausen by Proxy* (MBP) myntades i England 1977 av barnläkaren Roy Meadow har diagnosen varit omdiskuterad. Det har med jämna mellanrum dykt upp fall i media som beskrivit dramatiska händelseförlopp, där en mor anklagats för/befunnits skyldig till att direkt ha orsakat sitt barns ibland dödliga sjukdomstillstånd. Samtidigt har röster höjts för att diagnosen över huvud taget inte finns utan är illvilligt förtal och förföljelse av en engagerad, kompetent mor, som kämpar en ojämnhet mot sjukvården för sitt sjuka barn.

Tidigare litteratur beskriver ofta enstaka fall och det är sparsamt med forskningsresultat som bygger på ett större material. Begreppsförvirringen är stor, och American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC) tillsatte därför en tvärprofessionell arbetsgrupp 2005 som förordar att diagnosen *MBP hänförs till förövaren (modern)* och att barnets diagnos är *förfalskat pediatrik tillstånd (FPT)* (3). Denna uppdelning underlättar för barnsjukvården att ställa diagnos och göra anmälan. DSM-5 använder *factitia genom ombud*.

Listan på symtom som uppges, förfalskas eller kraftigt överdrivs kan göras lång. Ofta handlar det om dramatiska symtom som kräver akuta insatser: anfall kramper, kaskadkräkningar, andningsuppehåll, blodstörtning etc. Väl på sjukhuset är de svåra att objektivt verifiera och kontrasten mellan de symtom modern beskriver och det barn vårdpersonalen möter är slående. Samtidigt är symtomen svåra att avfärda, då de kan tyda på allvarlig sjukdom.

Det kan också vara förvirrande symtom i samband med en sedan tidigare känd kronisk sjukdom eller ett funktionshinder hos barnet, såväl fysiskt som psykiskt (4).

Vanligast i småbarnsåren

En brittisk studie visar att 1 av 200 000 barn har symtom som orsakats av en förälder (6). Vidgar man begreppet till de föräldrar som förfalskar/kraftigt överdriver symtom ökar förekomsten till 2,8 av 200 000 barn (7). Förekomsten varierar också över ålder och är vanligast i småbarnsåren. Dessa studier har ofta undersökt förekomsten inom en diagnoskategori (8). Ännu finns ingen riktigt tung prevalensstudie som väger in alla de olika symtombilder som kan förekomma, men flera artiklar menar att mörkertalet troligen är stort.

Det faktum att läkare ibland har blivit stämda av

mödrar som misstänks för MBP har gjort barnläkare mindre benägna att agera för att skydda barnen (9). I dessa speciella fall, där moderns skickliga manipulationer fört sjukvården bakom ljuset i flera år, finns stor risk att vi underlåter att anmäla. Obehaget inför risken att råka i konflikt med dessa mödrar är starkt.

MBP är en form av misshandel och kan innebära livsfara för barnet. Vad som ska anses vara barnmisshandel, när den inte är direkt fysisk, är dock oklart. Under mina åtta år som psykolog vid barnkliniken i Lund har jag mött flera "gränsfall". Det finns misstankar om att föräldern *delvis* orsakar barnets symtom, påstår att barnet har *vissa* symtom som ej kan verifieras, kraftigt överdriver *några* av symtomen vid befintlig sjukdom men: det är inte tillräckligt allvarligt för att betecknas som barnmisshandel och ingen anmälan görs. Dessa familjer tär på sjukvårdens resurser och på personalens energi och tid. Med ökade kunskaper och bättre rutiner för bemötande av dessa mödrar och barn finns stora vinster att göra, inte minst för de utsatta barnen.

MBP kopplad till modersrollen

Klart är att MBP har med modersrollen att göra (14). Spänningen mellan mödrarnas önskan att framstå som "supermammor" och deras ibland mycket medvetna missbruk av barnet är förvirrande. Förklaringarna har handlat om faderskomplex, empatistörning, impulsgenombrott, uppmärksamhetssökande, traumatisering, aggressionsproblematik, makt- och kontrollbehov samt olika former av grav psykopatologi hos föräldern. Det märkliga är att man, i de fall man verkligen kunnat utreda förövarens psykiska hälsa, sällan har kunnat fastställa någon diagnos. De ter sig psykiskt friska. Här avser man frånvaron av psykisk sjukdom. Dock har man funnit symtom på olika typer av personlighetsstörning hos mödrarna (10).

Många av mödrarna är på ytan välanpassade och resursstarka, lever i en parrelation och har ibland flera barn. Detta skiljer ut dessa mödrar från marginaliserade, socialt utslagna, resurs-svaga och psykiskt sjuka personer, vilka av andra anledningar utsätter barnet för FPT. Sjukvården upptäcker lättare dessa barns situation. Ofta är det tydligt vad det handlar om och sällan råder det någon tvekan om när sociala myndigheter eller vuxenpsykiatrien behöver kopplas in. Draget av manipulation hos dessa föräldrar är också av en annan karaktär. Det handlar mer om "vita lögnar"

i syfte att undkomma sjukvården eller tydliga rop på hjälp, där det förfälskade pediatrika tillståndet upphör när föräldern får hjälp.

En alternativ förklaringsmodell

Det paradoxala är att MBP-mödrar ytligt sett ofta framstår som "good enough" eller bättre. Synar man mor-barn relationen närmare, kan flera utmärkande drag upptäckas hos förövaren men man ser inte konsekvenserna för barnen. Det finns över lag mycket lite forskning kring hur det går för barnen. Mödrarna beskrivs som uppmärksamhetssökande, krävande, lättkränkta och manipulativa. Ibland noteras att mödrarna verkar mer intresserade av kontakt med personal och medpatienter än av barnet. De intar en neutral hållning när barnet utsätts för obehag, och snarare stöttar personalen än barnet vid svåra undersökningsprocedurer.

De beskrivs också reagera annorlunda när man kan utesluta sjukdomsmisstankar. Deras lättnad, om den alls uttrycks, går snabbt över i krav på att gå vidare med ytterligare utredning eller hot om att bryta behandlingsalliansen och göra anmälan. Mödrarna ter sig personlighetsstörda (10).

Anknytningsforskningen har övertygande visat hur barnet utvecklas just via det affektiva samspelet mellan barn och föräldrar i ett flergenerationsperspektiv.

Det är föräldrarnas egen emotionella grund, deras förmåga att hantera sitt eget känsloliv, sina egna nära relationer, som avgör kompetensen som förälder.

Peter Fonagy har betonat att anknytningsens främsta mål, förutom den fysiska tryggheten, är att utveckla barnets affektiva repertoar och förmågan att använda de kognitiva funktionerna för att reglera våra känslor och utveckla förmågan att reagera, reflektera och adekvat agera, det vill säga mentalisera (12) (13). Han har också lyft fram hur brister i mentalisering kan ge upphov till olika

former av personlighetsstörning. Detta blir intressant i ljuset av att personlighetsstörning utgör den vanligaste diagnosen hos de MBP-mödrar som medverkat till vuxenpsykiatrisk undersökning (10).

Jag anser det vore fruktbart att mer ingående studera relationen mellan MBP-mödrarna och deras utsatta barn ur ett anknytnings- och mentaliseringsperspektiv. Några få försök har redan gjorts men mer behövs (14).

Svaga behandlingsresultat

Man är i dag tydlig med att MBP är en form av barnmisshandel som har speciella förtecken och kan innebära livsfara för barnet. Därmed ställs stora krav på sjukvården att samarbeta med sociala myndigheter och rättsväsendet. Förövarens förmåga till manipulation är ibland så stor att även den mest lyhörde och vaksamme expert kan föras bakom ljuset. Teamarbete är därför helt nödvändigt. Sjukvården måste göra en helomvändning och börja tvivla på de uppgifter föräldern presenterar om barnets tillstånd.

Tyvärr har behandlingsresultaten varit föga framgångsrika. Det har varit svårt att få de anklagade mödrarna att medverka i terapeutisk behandling då de ofta vidhåller sin oskuld. Terapierna har också fokuserat främst på moderns egna psykiska problem. Beror detta på att vi haft förklaringsmodeller som inte genererat adekvat behandling? Om man tar utgångspunkt i anknytning och mentalisering skulle det kanske vara möjligt att tidigt upptäcka en mor-barnrelation som riskerar utvecklas i riktning mot FPT/MBP. Nya metoder skulle kunna utvecklas för att hjälpa dessa mödrar att finna andra strategier att hantera egna emotionella problem i föräldraskapet än att sjukförklara sitt barn. Sist men inte minst skulle vi bättre förstå och kunna lindra konsekvenserna för de barn som under uppvuxen utsätts för denna form av misshandel.

KATI FALK,
psykolog vid Barnkliniken Skånes
universitetssjukhus, Lund

REFERENSER

- Schreier H. Munchausen by Proxy, *Current Problems in Pediatric Adolescent Health Care* 2004;34:126-143
- Siegel D. Munchausen Syndrome by Proxy: A Pediatrician's Observations. *Family, Systems & Health*, 2009;27(1) 113-115
- Lundin B, Croner S. Munchausen Syndrome by Proxy – misshandel genom förfälskning av symptom. *Läkartidningen* 2001;98:2302-11
- Day D, Moseley R. Munchausen by Proxy Syndrome. *Journal of Forensic Psychology Practice* 2010; 10:13-36
- Williams C. The trouble with Pediatricians. *Medical Law Review* 2010; 18(3): 389-416
- Bass Ch, Jones D. The British Journal of Psychiatry. Psychopathology of perpetrators of fabricated or induced illness in children: case series. 2011;199:113-118
- Schore A.N. The effects of Relational Trauma on right brain development, affect regulation and infant mental health. *Infant Mental Health* 2001;22:201-269
- Fonagy P, Gergely G, Jurist EL et al. Affect regulation, Mentalization, and the Development of the Self. Other Press, 2002.
- Bateman A, Fonagy P. Psychotherapy for Borderline Personality Disorder, mentalization-based treatment, *Oxford Press*, 2004.
- Adshead, G and Bluglass, K. A vicious circle: Transgenerational attachment representations in a case of Factitious Illness by Proxy. *Attachment & Human development* 2001; 3 (1):77-95

(Fullständig referenslista plus litteraturlista på Psykologtidningen.se)

Debatten om kvalitetsstandard för traumatiska minnen: "Stor försiktighet rekommenderas"

Representanter för Psykologförbundet har nyligen avslöjat att de källor man använde då man 1999 antog en så kallad "Kvalitetsstandard" för traumatiska minnen var uttalanden från de amerikanska, brittiska och australiensiska systerorganisationerna. Förbundets vägledande uttalande, som fortfarande är gällande, har på senare tid kritiserats av undertecknad bland annat för att det beskriver teorierna om bortträngning och dissociation som vetenskapligt okontroversiella.

Mot bakgrund av detta gjorde Peter Örn i *Psykologtidningen* nr 1/2014 ett försök att tydligare identifiera och beskriva den dokumentation av dessa fenomen som förbundet uppger existerar. I stort visade Öorns genomgång att centrala påståenden som görs i förbundets dokument saknar stöd från de organisationer vars auktoritet man tydligt förslit på.

En intressant uppgift talar dock för att situationen på en punkt är lite mer nyanserad. Tydligt finns det en fackgranskad artikel i tidskriften *The Psychologist* (vol 19 2006 sid 352-355) där en artikel i den prestigefyllda vetenskapliga tidskriften

Psychological Science refereras (Goodman et al, 2003 vol 14 113-118).

Enligt Öorns uppgifter hävdar faktiskt författarna till artikeln i *The Psychologist* att Goodman och kollegor påstår att även om bortträngning är ovanligt så kunde de i en grupp individer med dokumenterade sexuella övergrepp som följts longitudinellt visa att en ovilja att berätta "... i några fall förmodligen handlade om att de trängt undan och glömt bort övergreppen".

Som läsare av *Psykologtidningen* är det här naturligtvis lätt att få uppfattningen att det trots allt gått att identifiera forskningsresultat som tydligt talar för att en speciell typ av psykologisk mekanism i sällsynta fall kan bevara traumatiska minnen hos individen samtidigt som de görs oåtkomliga för medvetandet (och underförstått orsakar psykoterapeutiskt behandlingsbar psykisk ohälsa). För undvikande av missförstånd kan det därför vara viktigt att förtydliga vad Dan Wright et al faktiskt säger i den första artikeln i *The Psychologist* om Goodmans artikel:

"... Forskarna menade att en ovilja att berätta snarare än avsaknad av minnen var

den enklaste förklaringen till att många inte berättade men att några fall kan ha orsakats av glömska [...]. Deras data stödjer inte antagandet att någon form av speciell minnesmekanism orsakat glömskan för dessa trauman."

Om man tittar direkt i Goodman et als slutsatser konstaterar de också att deras "... fynd inte stöder teorin om särskilda minnesmekanismer som är unika för traumatiska händelser, utan antyder i stället att normala kognitiva mekanismer ligger bakom långtidsminnen för sexuella övergrepp".

Detta innebär naturligtvis inte att Goodman, jag själv (se till exempel Sjöberg & Lindblad 2002 *American Journal of Psychiatry* vol 159 sid 312-14) eller andra forskare som systematiskt studerat problemet med barn som inte berättar om dokumenterade upplevelser av övergrepp slutgiltigt har bevisat att sådana inte kan trängas bort, dissocieras, isoleras eller liknande.

Det innebär inte heller att det i dag är omöjligt att hitta seriösa forskare som fortfarande uppfattar begrepp som dissociation och bortträngning som användbara. Däremot är dessa frågor fortfarande, trots

Goodmans, mina med fleras ansträngningar fortfarande kontroversiella och detta är ett av många skäl att rekommendera utomordentligt stor försiktighet med den typ av psykoterapeutisk behandling som bland annat omnämns i förbundets omdiskuterade kvalitetsstandard.

RICKARD L SJÖBERG
Docent i psykologi

Svar:

Syftet med artikeln "Svagt vetenskapligt stöd för bortträngda minnen" i *Psykologtidningen* nr 1/2014 var att redogöra för de amerikanska, brittiska och australiensiska förbundens syn på frågan om bortträngda minnen i dag och inte att redovisa forskningsresultat som kan tala för speciella psykologiska mekanismer som påverkar minnet hos personer som upplevt trauman.

För den som är intresserad finns mer information här:

www.apa.org/Questions-and-answers-about-memories-of-childhood-abuse
[www.thepsychologist.org/Recovered-and-false-memories-\(2006\)](http://www.thepsychologist.org/Recovered-and-false-memories-(2006))

CARIN WALDENSTRÖM
Chefredaktör

Sten Helmfrid, Lars Lagerstrand och Helena Bergström: "Svagt stöd för psykologisk intervention"

Daniel Marotis artikel om kroniskt trötthetssyndrom (ME/CFS) i *Psykologtidningen* (1/2014) sätter välbehövligt fokus på en bortglömd patientgrupp. Tyvärr innehåller artikeln en del problematiska resonemang rörande psykologiska modeller och behandlingsstrategier, medan intressanta biomedicinska rön är nedtonade.

En av de mest kontroversiella behandlingsstrategierna för ME/CFS utgår från att symtomen vidmakthålls av en överdriven rädsla för aktivitet. Patienternas tanke-mönster ändras med kognitiv beteendeterapi (KBT) och gradvis ökad träning.

Det finns ett antal studier som gör anspråk på positiva behandlingsresultat, men de har metodologiska problem.

Ett problem hänger ihop med hur patientgruppen definieras. De ursprungliga kriterierna för kroniskt trötthetssyndrom utarbetades av Centers for Disease Control and Prevention (CDC), och omfattar vid sidan av funktionshinder trötthet ytterligare minst fyra symtom [1,2].

KBT-studierna har i regel använt betydligt bredare kriterier och uteslutit krav på symtom vid sidan av trötthet [3]. Inga svårt sjuka patienter har ingått i studierna. Biomedicinska forskare har framhållt vikten av en mer avgränsad, homogen patientgrupp och tagit fram kriterier med fler tilläggsymtom än CDC [4]. Ett av symtomen, ansträngningsutlöst utmattning, lyfts ofta

Psykologtidningen 1/2014

fram som ett kardinalsymtom vid sidan av trötthet. Det är högst oklart om resultaten från KBT-studierna kan appliceras på en sådan avgränsad patientgrupp.

Ett annat grundläggande problem är att utvärderingen bygger på subjektiva patient-

rapporter. En holländsk studie visade att patienter som rapporterade att de mårde bättre efter KBT inte uppvisade någon signifikant ökning i sin aktivitetsnivå [5]. Det är också svårt att förstå poängen med gradvis ökad träning ur ett teoretiskt perspektiv [6], eftersom fördröjda fysiologiska störningar efter aktivitet påvisats hos ME/CFS-patienter, till exempel minskad syreupptagningsförmåga [7] och ändringar i genuttrycket [8].

Patientföreningar har utvärderat olika behandlingsformer i enkäter. Sammanlagt finns data från över 7 000 patientsvar i nio oberoende undersökningar [9]. KBT och gradvis ökad träning har här sämre resultat än de flesta andra behandlingsformer, och

Replik

Daniel Maroti:

"Psykologisk behandling kan hjälpa vissa"

Vi vet ännu inte vad som orsakar ME/CFS eller vad som kan bota det. Det uppmanar till fortsatt medicinsk och psykologisk forskning. Även vid sjukdomstillstånd som cancer har KBT-behandling visat sig kunna reducera utmattning, smärta och sömnproblem [1]. Det innebär inte att medicinsk cancerforskning upphör.

Riksföreningen för

ME-patienter (RME) visar att stödet för KBT-behandling är störst för patienter som har diagnosen ME/CFS, men där symtomet ansträngningsutlöst utmattning inte nödvändigtvis har ingått när diagnos har ställts.

I en stor multicenterstudie som inkluderade 641 patienter skiljde sig dock den förbättrade hälsan av KBT-behandling inte åt för

patienter med, respektive utan, ansträngningsutlöst utmattning [2]. Psykologisk KBT-behandling kan aldrig bli vårdslös.

I linje med vad patientföreningens egen pacingskola betonar så är det först när man skapat en baslinje, en aktivitetsstabilitet, som man "långsamt och försiktigt pröva[r] att öka aktivitets-

nivå[n]" [3].

Jag anser det positivt att patienters upplevda utmattning/trötthet minskar som en effekt av psykologisk behandling. Därför är det olyckligt att tona ner betydelsen av vad RME kallar "subjektiva patientrapporter".

Det är också därför som jag finner patientföreningarnas egna enkätundersökningar viktiga, även om man

vid kroniskt trötthetssyndrom"

en alarmerande stor del av svaren tyder på att många patienter mår sämre av träningen [9,10]. Detta är skälet till att inte bara patientföreningar och enskilda forskare ställt sig skeptiska till KBT och gradvis ökad träning, utan även den expertkommitté som utarbetade ett konsensusdokument för Health Canada [4].

"Man kan inte utesluta okända bakomliggande variabler"

Maroti säger att det finns psykologiska modeller för ME/CFS och refererar till artiklar som gjort olika former av multivariata analyser på mätvariabler i KBT-studier. Analyserna är dock inte mer tillförlitliga än de subjektiva data som

ligger till grund för dem, och analysmetoderna som sådana har vissa begränsningar.

Det går bara att identifiera samvariation mellan variablerna – inte vad som är orsak och verkan – och man kan inte utesluta okända bakomliggande variabler. Experterna betonar därför att man måste utgå från en teoretisk modell för att analysen ska vara

meningsfull, men ingenstans i de artiklar Maroti refererar till står någon sådan att finna. Inga biomedicinska fynd ingår heller i analysen. Artiklarna kan därför inte göra anspråk på att presentera och validera en "modell" för ME/CFS i vetenskaplig mening.

Maroti säger att det inte finns några biomarkörer för ME/CFS, men mer korrekt vore att säga att det inte finns något diagnostiskt test. Man har observerat många biomedicinska avvikelser på gruppnivå [7,8,11], och även om de av olika skäl inte används i diagnostiska test utgör de solid evidens för biomedicinska förlopp vid ME/CFS [12].

Maroti har en ambition att överbygga ett psykologiskt och biomedicinsk synsätt, men kan inte komma runt kärnproblemet, att evidensen för det förra är svagt. Även om vissa patienter med ME/CFS kan vara hjälpta av psykologisk behandling i form av aktivitetsreglering och coping, bör KBT med gradvis ökad träning undvikas på alla som uppvisar

kardinalsymtomet ansträngningsutlöst utmattning.

STEN HELMFRID

LARS LAGERSTRAND

Docent och överläkare

HELENA BERGSTRÖM

Sjukgymnast

Riksföreningen för ME-patienter
(RME) Stockholm

Fullständig referenslista finns på
www.psykologtidningen.se

REFERENSER:

- [4] Carruthers et al. (2003). Myalgic Encephalomyelitis/Chronic Fatigue Syndrome: Clinical Working Case Definition, Diagnostic and Treatment Protocols. *Journal of Chronic Fatigue Syndrome*, vol. 11, pp. 7–114.
- [7] C R Snell, S R Stevens, and T E Davenport (2013). Discriminative Validity of Metabolic and Workload Measurements to Identify Individuals With Chronic Fatigue Syndrome. *Physical Therapy*, vol. 93, pp. 1484–92.
- [10] The ME Association (2010). "Managing my M.E. What people with ME/CFS and their carers want from the UK's health and social services" [Hämtad 140208]. <http://www.meassociation.org.uk/wp-content/uploads/2010/09/2010-survey-report-lo-res10.pdf>.

i dessa, jämfört med stränga behandlingsstudier, har betydligt mindre kontroll över variabler som är grundläggande, till exempel om medlemmar faktiskt har diagnosen ME/CFS eller inte.

Det bör också sägas att KBT-behandling inte endast visat på minskning i upplevd utmattning/trötthet utan även ökad hjärnvolym i prefrontala hjärnregioner [4] och, för ungdomar med ME/CFS, återgång i studier [5]. I vissa av de psykologiska

modeller som jag hänvisat till, och i KBT-behandling, fokuserar man inte på orsaken till symptom utan på så kallade vidmakthållande faktorer eller faktorer som kan leda till försämring och förbättring.

I artikeln om ungdomar med ME/CFS återgick 75 procent i studier efter KBT-behandling, att jämföra med 16 procent som fick så kallad sedvanlig vård. Studien är baserad på en sådan modell av vidmakthållande faktorer.

I likhet med RME delar jag åsikten att psykologisk behandling kan vara till hjälp för vissa patienter. Att psykologer är aktiva i differentialdiagnostik och behandlingen av patienter med ME/CFS utesluter inte behovet av samarbete med medicinsk expertis inom till exempel neurologi, psykiatri och immunologi för att hjälpa patienter som är aktivitetsbegränsade och har ett tydligt lidande.

DANIEL MAROTI
Psykolog

Fullständig referenslista finns på
www.psykologtidningen.se

REFERENSER:

- [1] Kwekkeboom K L, et al. (2010). Mind-body treatments for the pain-fatigue-sleep disturbance symptom cluster in persons with cancer. *J Pain Symptom Manage*: 126–138.
- [2] White P D, et al. (2011). Comparison of adaptive pacing therapy, cognitive behaviour therapy, graded exercise therapy, and specialist medical care for chronic fatigue syndrome (PACE): a randomised trial. *Lancet*: 823–36.
- [3] Riksföreningen för ME-patienter. <http://www.rme.nu/sites/rme.nu/files/Pacing.pdf> [Hämtad 140223].

Två inlägg om psykologer med utländsk examen som vill få svensk psykologlegitimation.

Anastasia Karpukhina:

"Hur kompletterar jag min ryska

Jag skulle vilja tacka Mattias Lundberg (*Psykologtidningen* nr 2/2014) för att han tar upp frågan om utländska psykologer i Sverige och jag vill dela med mig av mina egna erfarenheter.

Jag kom till Sverige med fem års psykologutbildning från Ryssland. Jag hittade information om psykologlegitimationen på Socialstyrelsens webbsida och fyllde i mina handlingar. Jag vet inte hur läsbart det var för den sakkunnige på Socialstyrelsen, men han visade sig vara mycket professionell under utredningen. En sak som jag verkligen uppskattar med Socialstyrelsen är att de

PT 2/2014

svarar på mina frågor. Alltid.

Det kan jag tyvärr inte säga om svenska universitet och om Sveriges Psykologförbund.

Det första problemet man har att lösa som utländsk

psykolog är språket. Jag lyckades få läsa på SFA-medicin, språkutbildning på heltid anpassad för yrkesarbetande inom vård och medicin. Efter att jag blivit mamma var jag tvungen att fortsätta mina studier på Komvux i stället. Det är en enorm skillnad mellan

yrkesinriktade studier och en kurs på Komvux. Trots att språket är mycket viktigt för psykologer finns det ingen kurs i svenska anpassad för våra behov. Jämfört med, till exempel, utländska läkare, har psykologer inget stöd i detta.

Efter att jag fått Socialstyrelsens bedömning kontaktade jag alla de tio universitet som har psykologprogrammet. Men det enda jag fick möjlighet att läsa var *Socialkunskap för psykologer* på Stockholms universitet vårterminen 2013.

Jag hade mycket nytta av kursen i socialkunskap. Att läsa och gå igenom lagar och etiska principer är mycket viktigt tycker jag. Jag håller inte med om att utländska psykologer inte behöver komplettering. Man måste anpassa sig till den nya situationen, särskilt när man jobbar med människor. Problemet är att det är nästan omöjligt att få möjlighet till det.

Caroline Roth, Joanna van Gestel med flera:

"Ställ krav på Socialstyrelsen att förbättra

Vi är en grupp av psykologer från andra EU-länder och bor i Mellansverige. Var och en av oss befinner sig på olika steg inom den tröga och ibland ogenomträngliga granskningsprocess som ska leda fram till legitimationen. Vi blev väldigt glada när vi läste Mattias Lundbergs artikel "Socialstyrelsen hindrar utländska psykologer" i *Psykologtidningen* (nr 2/2014). Det känns skönt att *Psykologtidningen* tar upp det tema som är av hög prioritet för psykologer i Sverige som ut-

bildat sig i ett annat land. Vi vill tacka Mattias Lundberg och alla kollegor som stöder oss och uppmärksammat hur kämpig vägen till legitimationen är!

Inom gruppen har vi synpunkter på Socialstyrelsens handläggning. Det är ohållbart att vissa får vänta på utlåtandet i flera månader, ibland mer än ett halvår, trots att den aktuella handläggningstiden ska vara tre månader. Blir handläggaren eller den sakkunnige sjuk

eller är på semester finns det ingen ersättare. Möjligheten att ta kontakt med Socialstyrelsen är begränsad med telefontid på två till fyra timmar i veckan, dessutom är den information man får ofta otillräcklig eller otydlig. Tyvärr bidrar okunskap och brist på samarbete till att information som den utländska psykologen ifråga efterfrågar inte ges förrän i vissa fall först efter flera månader. Därmed förlängs granskningen onödigt. Det kan leda till att ansökan måste

kompletteras. Tyvärr så har då, åtminstone i enstaka fall, handläggningstiden beräknats på nytt från och med det datum där kompletteringsdokumentet har lämnats in.

Som Mattias Lundberg framhäver i sin artikel är det ofta den sökande själv som måste ta reda på huruvida de ställda kraven stämmer överens med kraven för svensk psykologexamen. Har man som invandrare inte denna kunskap är tre veckor väldigt lite tid för att

psykologexamen?"

Såvitt jag vet är det ur ekonomisk synvinkel ointressant för svenska universitet att ta emot personer som ska komplettera. Varför ska universitetet spendera pengar på mina studier? Men får man i stället betala för kompletterande studier själv? Nej, det går inte.

Många utländska psykologer väljer att börja utbildningen från början. Att bortse från att jag har studerat psykologi i fem år, ta ut mina gymnasiebetyg och ställa mig i kön av sökande till psykologprogrammet för att bara få 10 hp i ett kursmoment och två månaders praktik, känns inte okej för mig.

Även om man är antagen på psykologprogrammet, får man vänta. Så här lyder till exempel svaret från Umeå universitet, januari 2014: "De kurser du efterfrågar finns inom psykologprogrammet, men inte att söka som fristående kurs. För att gå den måste du vara antagen på psykologprogrammet, och invänta tills den kursen kommer Termin 7. Lunds universitet och Uppsala universitet har i uppdrag att ta emot studenter med utländska utbildningar."

Lunds universitet svarar: "Från och med hösten 2014 kommer vi endast kunna ta emot ansökningar som rör Juridik för psykologer eller motsvarande kurs (Socialkun-

skap för psykologer)." Svaret från Uppsala: "Institutionen har dock endast ett begränsat antal platser för kompletterande och som det ser ut just nu har vi fyllt våra platser fram till 2016. Vi kommer tidigast att anta studenter från hösten 2015."

Jag fick inget svar på min fråga om urvalskriterier: Hur bestämmer universitet vem som ska ha rätt till komplettering?

Hur många är vi utländska psykologer i Sverige? Enligt Socialstyrelsen: "Socialstyrelsen mottog under 2013 61 ansökningar om prövning av utländsk utbildning. Under 2013 fattade myndigheten 25

så kallade beslut om utredning med krav på komplettering av sökandens utländska utbildning. Under 2013 utfärdades 4 legitimationer som psykolog för sökande med utbildning från tredje land efter genomgången komplettering vid universitet samt praktisk tjänstgöring."

Den sista frågan är jag rädd att ställa: Hur ska jag hitta en PTP-handledare? Om någon svensk psykolog läser min artikel, frågar jag dig: Kommer du att vilja handleda mig, arbeta med mig, läsa mina ansökningshandlingar när jag söker praktikplats? Jag hoppas det.

ANASTASIA KARPUKHINA
Psykolog

handläggningen"

överklaga utlåtandet. Det kan vara svårt att framföra just den information som den sakkunnige behöver för att kunna ta ställning. I de flesta fallen ska man själv lista och beskriva alla kurser som man någonsin har gått inom psykologin och det är lätt att missa en detalj som skulle kunna vara avgörande för Socialstyrelsens utlåtande. Dessutom vore det önskvärt att man inte bara får ett utlåtande utan även lite vägledning vad gäller kompletteringen. Det kan

vara otroligt svårt, nästintill omöjligt, att till exempel hitta en praktikplats om man inte har ett nätverk i landet.

Det mest förbryllande är att Socialstyrelsen kräver

"Det är lätt att missa en detalj som skulle kunna vara avgörande för Socialstyrelsens utlåtande"

ett dokument som intygar att den sökande har en viss grundläggande utbildningsnivå i enlighet med EG-di-

rektivet 2005/36/EG och trots att dessa krav är uppfyllda kräver Socialstyrelsen ytterligare kompletteringar. I intyget står: "According to her professional status as a

fully qualified psychologist she is entitled to work as an independent professional psychologist in all member

countries of the European Union."

Det är rimligt att kräva PTP-tjänstgöring som ingår i den svenska psykologutbildningen efter den femåriga universitetsutbildningen. I stället för att kunna söka PTP direkt, får man komplettera med andra utbildningsmoment som man redan har absolverat i ursprungslandet.

Det är dessutom trist att inte ens få kalla sig psykolog trots att man är utbildad psykolog och i vissa fall redan

DEBATT

har arbetat som psykolog i ett flertal år i sitt ursprungsland.

Känslan av att bli berövad en del av sin yrkesidentitet och den existentiella osäkerheten som uppstår under väntetiden, hämmar integrationsprocessen och främjar psykisk ohälsa. Det kan säkert inte vara i samhällets intresse att kollegor som kommer hit med god kunskap som är mycket motiverade till att arbeta som psykologer så småningom tappat förtroende för institutionen och till och med blir sjuka själva.

Därför är vår förhoppning att Psykologförbundet kan ställa krav. Vårt förslag är:

■ Ett kontor där man får all information och kan träffa handläggaren eller den sakkunnige, alternativt förbättra tillgängligheten via telefon.

■ Att Socialstyrelsen håller sig till de angivna handläggningstiderna så att granskningen inte drar ut flera månader.

■ Rätten att få använda yrkesbeskrivningen "psykolog" enligt ursprungslandets gällande regler för yrkesbeskrivningen när man söker jobb.

■ Att övergripande EU-direktiv respekteras och att integrationsprocessen främjas genom att jämställa en femårig universitetsutbildning som ger behörighet till att arbeta som psykolog i ett annat EU-land, med svensk psykologexamen.

CAROLINE ROTH, JOANNA VAN GESTEL, OLGA BAMPOULI & TATIANI FYLLIDOU

■ Se även Facebookgruppen "Psykologer från annat EU-land i Sverige" där vi försöker sammanställa viktig information, tipsa om hjälpsamma länkar och ge varandra stöd.

BOKTIPSET

av Helene Wolf

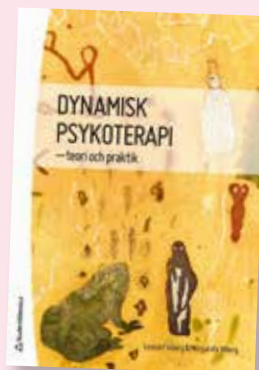
"En *utmärkt* introduktion till dynamisk psykoterapi"

Dynamisk psykoterapi – teori och praktik av Lennart och Margareta Viberg är en nyutkommen lärobok som passar alla som söker kunskap och orientering för egen del eller som arbetar med undervisning inom området. Den behandlar psykoteraeutiskt arbete såväl med barn- och ungdomar som med vuxna. Författarna är erfarna kliniker som båda också arbetar med undervisning i psykoterapi.

I inledningen skriver författarna att tanken varit att "hamna i den kliniska situationen" och skapa känsla för hantverket, något som boken verkligen lever upp till.

Boken börjar med en teoridel, fortsätter med åtta okommenterade fallbeskrivningar och avslutas med en förklarande och diskuterande integrationsdel. Där ger författarna också sina egna reflektioner på fallbeskrivningarna.

Den avslutande delen är även en lärandeguide som ger förslag på hur de två första delarna kan användas i undervisning och författarna ger också förslag på semina-

DYNAMISK PSYKOTERAPI – TEORI OCH PRAKTIK
av Lennart Viberg & Margareta Viberg
Studentlitteratur, 2013.

rieteman och litteraturtips för vidarestudier.

I texten finns en fin balans mellan det teoretiska och det kliniska samt mellan presentation och reflektion. Framtoningen är genomgående personlig och erfarenhetsbaserad och teoretiska aspekter levandegörs bland annat genom poesi. Viktiga och ibland förbisedda aspekter av den kliniska situationen bortom terapirummet, exempelvis

parallella processer som utspelar sig i skola och familj eller i interaktionen mellan mottagningar, framträder.

Författarna lyckas också med att låta det så att säga möjliga och omöjliga i det terapeutiska arbetet existera sida vid sida, vilket jag tror att i en lärandesituation skapar en känsla av att ha fått någon form av karta, men att där också finns saker bortom att utforska. Läsare eller den tänkta eleven lämnas inte ensam i det massiva kunskapsfältet, men blir heller inte låst i något hörn av det. Författarna delar med sin av sina personliga erfarenheter, men tycks samtidigt säga

"Fin balansgång mellan det teoretiska och det kliniska"

"men så får du göra dina egna".

Sammanfattningsvis en utmärkt introduktion till dynamisk psykoterapi. ●

HELENE WOLF
Psykolog

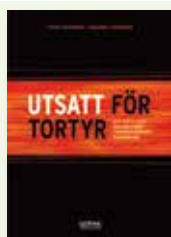
DEN DIGITALA PATIENTEN
Av Jacob Birkler och Mads Ronald Dahl
Översättning: Kristina Olsson och Inger Bolinder-Palmér.
Liber, 2014.

I *Den digitala patienten* belyser författarna de existentiella och etiska frågeställningar som uppstår i takt med att den digitaliserade kommunikationen blir allt mer dominerande i hälso- och sjukvården. Boken är skriven utifrån patientens perspektiv och författarna

diskuterar de utmaningar som vården ställs inför när det till exempel handlar om journalhantering och it-säkerhet.

Boken vänder sig såväl till yrkesverksam personal i vården som till studenter och beslutsfattare. ●

NYTT I TRYCK

UTSATT FÖR TORTYR Att möta och rehabilitera traumatiserade flyktingar

Av Tuire Toivanen och
Susanna Toivanen
Gothia Fortbildning, 2014.

Många flyktingar som kommer till Sverige bär på svåra upplevelser av tortyr eller andra trauman, och det finns ett stort behov bland dem som möter dessa flyktingar om tortyrens konsekvenser. Tuire Toivanen, specialist i psykiatri och allmänmedicin och verksam på Stiftelsen Röda Korsets Center för torterade flyktingar (RKC)

har tillsammans med Susanne Toivanen, arbetslivsforskare och docent i sociologi och verksam vid Centrum för forskning och ojämlikhet i hälsa (CHES), skrivit boken *Utsatt för tortyr* för att ge en grundförståelse för vad tortyr gör med människor och hur skadorna påverkar dem under lång tid efter tortyren.

Författarna beskriver hur man bemöter en traumatiserad person och hur en fungerande rehabilitering, som dessutom är samhällsekonomiskt effektiv, läggs upp. De pekar på fördelarna med rehabilitering ur ett helhetsperspektiv och på vikten av att öka samordningen mellan olika myndigheter och vårdinsatser.

Utsatt för tortyr vänder sig till dem som möter flyktingar i sin yrkesutövning, så som handläggare på myndigheter, personal inom hälso- och sjukvården etc, samt exempelvis studerande inom psykologutbildningar. ●

KONSTEN ATT RÄDDA LIV – om att förebygga självmord

Av Ullakarin Nyberg
Natur & Kultur, 2013.

Det går att hjälpa människor i förtvivlade situationer genom känslomässig närvaro, enkla formuleringar och små omsorger. Det skriver Ullakarin Nyberg, psykiatriker och suicidforskare, i sin bok *Konsten att rädda liv – om att förebygga självmord*. Boken handlar om att bryta den tystnad som ofta omger psykisk ohälsa och självmord, och ger konkreta råd och exempel på hur man kan prata om det som är svårt och vad man kan säga och göra i mötet.

I *Konsten att rädda liv – om att förebygga självmord* behandlas fakta och myter om självmord, vilka signaler omgivningen kan

vara observant på, hur förloppet från tanke till självmordshandling ser ut och framför allt hur det kan avbrytas.

Ullakarin Nybergs egen forskning handlar om föräldrar och syskon som har mist ett barn respektive ett syskon i suicid. Hon föreläser också och psykisk ohälsa och suicidprevention. ●●

FOTO: CAROLA BJÖRK/NATUR & KULTUR

I nästa nr **Psykolog** tidningen

● **Barn med särskilda behov – vilket stöd får de i skolan?**

Intervju med Bo Hejlskov Elvén, psykolog med lång erfarenhet av att handleda och utbilda pedagoger och vårdpersonal i förhållningssättet lågaffektivt bemötande –nu aktuell med boken *Beteendeproblem i skolan* (Natur & Kultur).

● Vad vill våra folkvalda politiker göra för dessa barn?

● **I gästforskningsserien "Psykologi och skola" del 2**

skriver Robert Thornberg, biträdande professor vid Linköpings universitet, om skol- och klassklimatets betydelse för att motverka mobbning.

Nr 4 i brevlådan 2 maj

Psykolog tidningen

Utgivningsordning av Sveriges Psykologförbund.

Postadress: Box 3287,
103 65 Stockholm
e-post: redaktionen@
psykologtidningen.se
www.psykologtidningen.se
ISSN 0280-9702.

Annonser: Newsfactory
Eftertextannonser & material:
Madeleine Nordberg,
08-505 738 15
madeleine.nordberg@
newsfactory.se

Textannonser: Simon Knudsen,
08-587 86 538
simon.knudsen@newsfactory.se

**Prenumerationer och
adressändringar:**
Vasabyrån
Tel 08-567 06 430
msc@vasabyran.se
Pris: 600 kr inkl moms helår,
10 nr, 2014.
Utrikes 700 kr.
Lösnummer 60 kr
Plusgiro: 29 77 01-5
Bankgiro: 5675-9202

Psykologtidningen på nätet:
All redaktionell text
lagras elektroniskt för att

kunna publiceras också på
internet. Författare som
inte accepterar detta måste
meddela förbehåll. I princip
publicerar vi inte artiklar
med sådana förbehåll.

TS-kontrollerad upplaga
10 800 ex 2013.

Medlem av **SVERIGES
TIDSKRIFTER**

Tryck:
Exaktaprinting,
Malmö

Kom ihåg!

PRESSTOPP FÖR NOTISER

	4	5	6	7	8
Utgivningsdag	2/5	3/6	15/8	12/9	10/10
Manusstopp för psykolog- och yrkes- föreningar	16/4	15/5	31/7	28/8	25/9